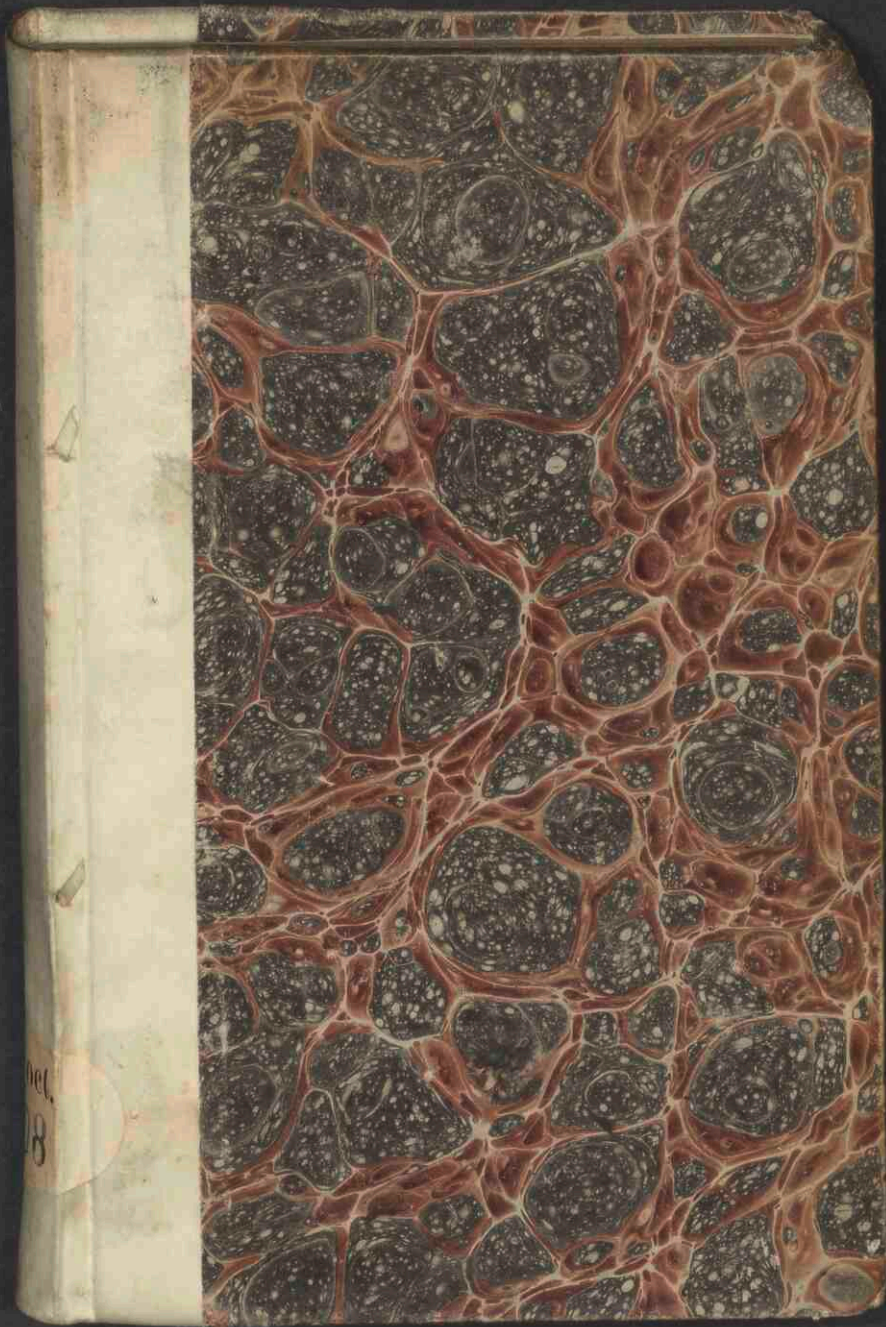

Commentarij duo, vnus de febrium cognoscendarum curandarumque ratione, alter, de earundem crisisibus.

<https://hdl.handle.net/1874/436868>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

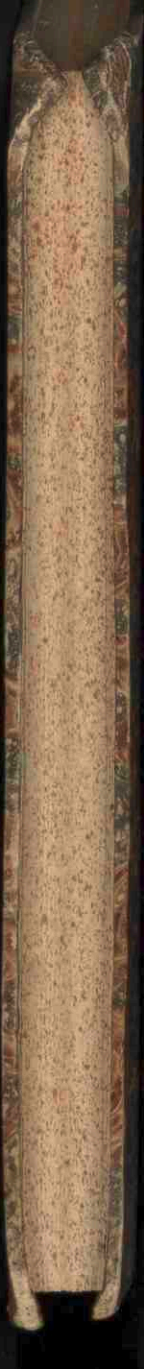
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

O. oct.

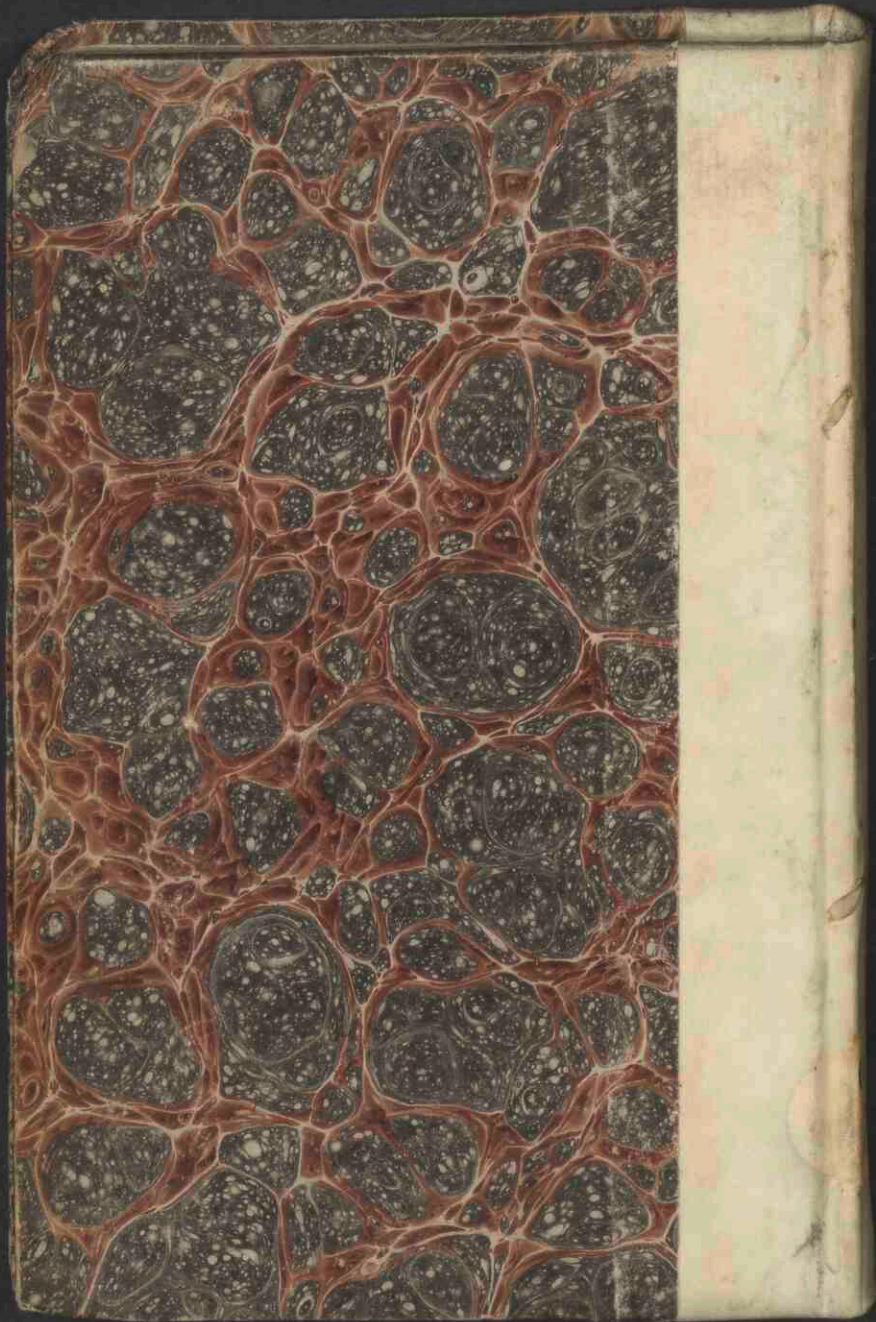
708

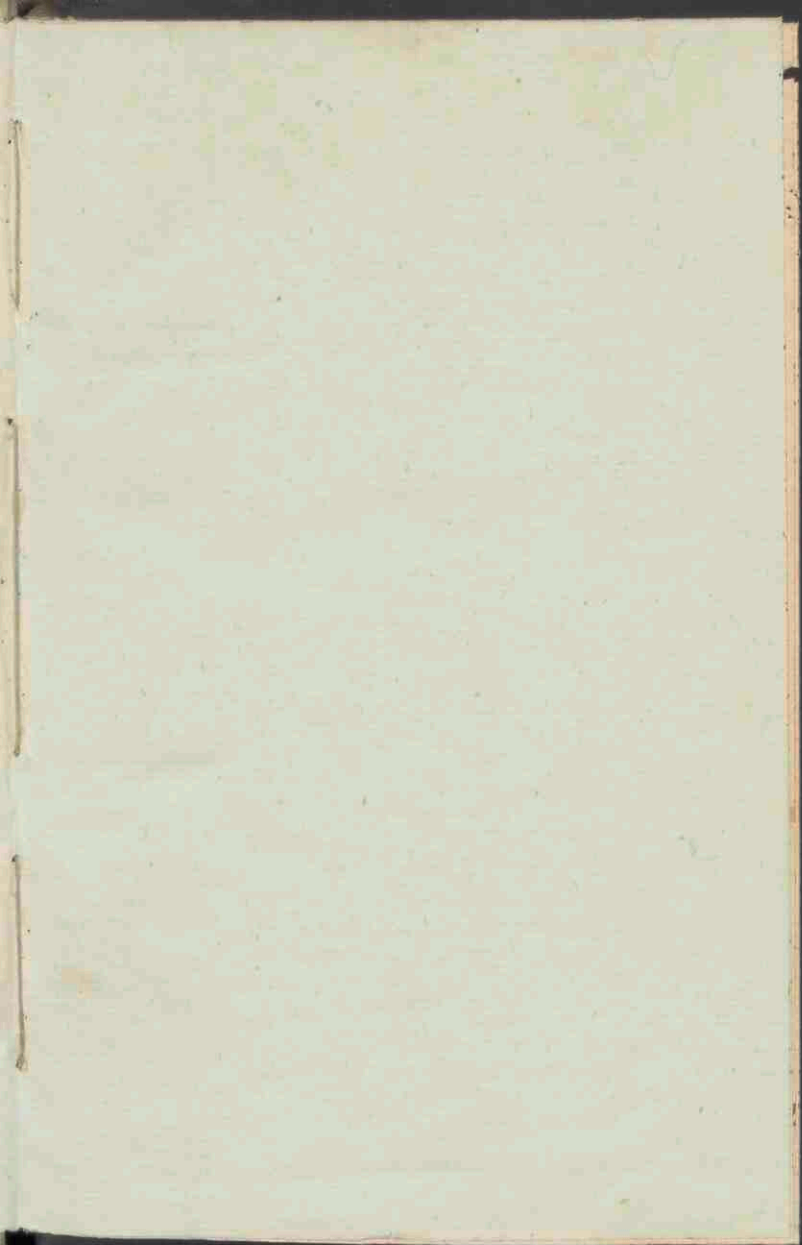

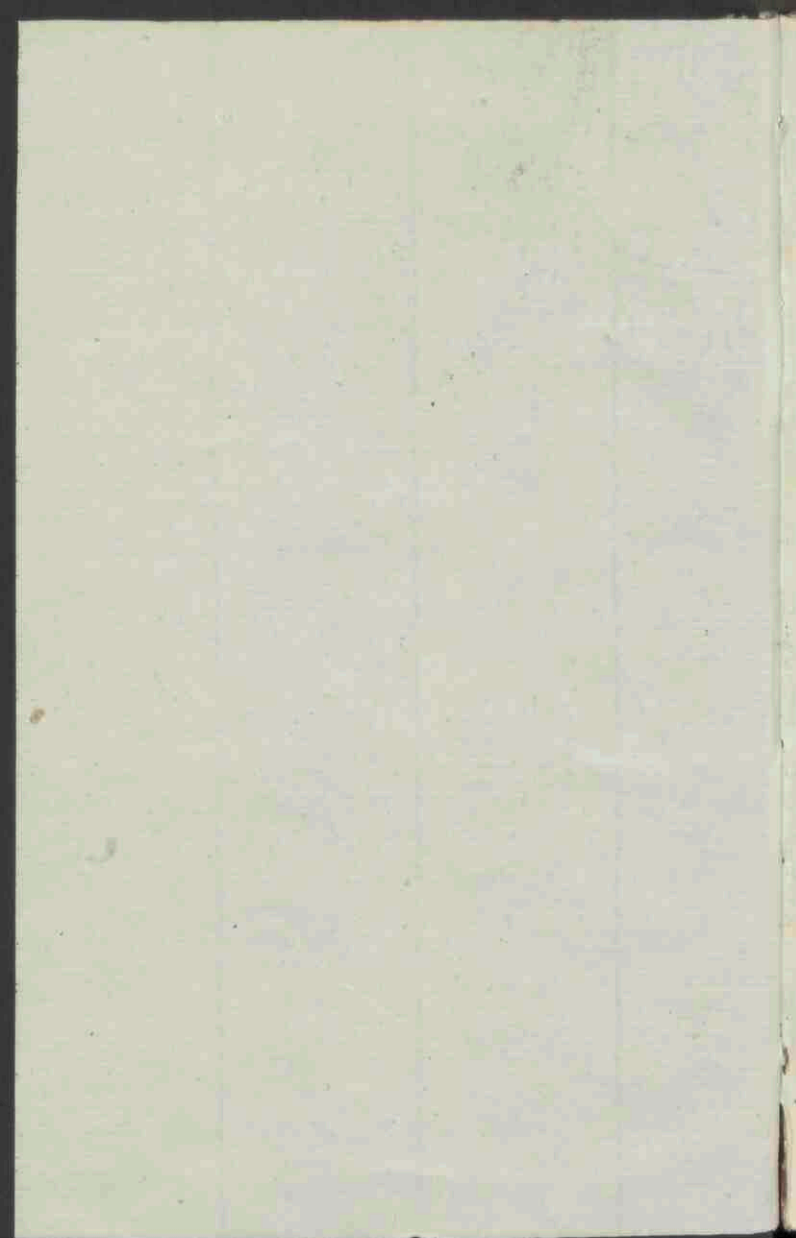

Medici

Octavo n°. 700

COMPLIMENTARY

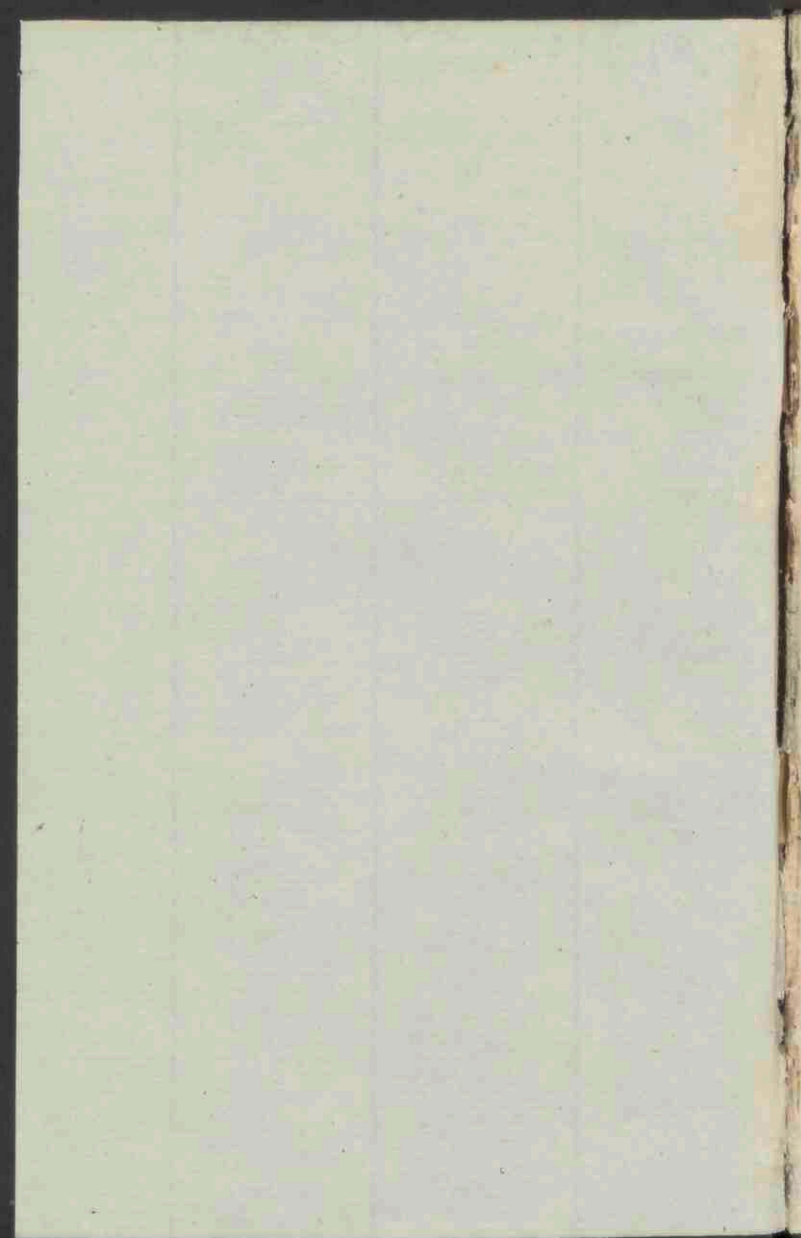
RECEIVED

OF THE

LIBRARY

1850

82.
COMMENTARII

DVO: VNVS DE FE-

brium cognoscendarum curanda-
rumque ratione: alter, de
earundem crisibus.

Tuffano Diacreto medico autore

QVAM VTILES FUTURI

*sunt medicinis studiosis, ipsa lectio a-
bunde commo-
strabit.*

L A V S A N N A E.

Excudebat Franciscus le Preux Illustriss.

D. Bernensium Typographus.

M. D. LXXVIII.

ix Donatione Hub. n. Büchel.

COMMENTARII

DE VITIIS

LIBER PRIMUS

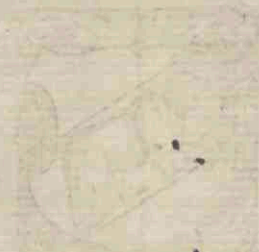
DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

DE VITIIS

CLARISSIMO

AC DOCTISSIMO VI-

ro Viuatio Rubioni doctōri me-
dico celeberrimo, domino suo
plurimum obseruando T. Du-
cretus medicus.

*ESI rectè ac verè qui-
dem ab Aristotele di-
ctum sit, vir clarissi-
me, ὅτι εἰς χεῖνους τῶν φίλων ἡ δπουσία γέ-
νεται καὶ τῆς φιλίας δοκεῖ ἡ δπουσία λήθω
ποιεῖν: tamen qui patria, parenti-
bus ac magistris debetur amor,
hunc immortalem esse debere, nul-
laq; tēporis, locorūve intercape-
dine atteri extinguīue oportere,
à natura edocti sumus. Itaque li-
cet vigesimus annus elapsus sit,
ex quo nec te videre, nec de te*

quicquã audire licuit nullo tamẽ
non die, nullo non tẽpore, tuorum
in me beneficiorũ recordatio, tuã
virtutis, morum, probitatis, do-
ctrina singularis, constãtia & pie-
tatis imago oculis obuersata est.
quid enim tibi pro maximis ac
immortalibus in me meritis præ-
stare amplius poteram? Iucũdis-
sima profectò grauissimãque mihi
semper esse solet tuorũ in me tum
infantem adhuc, tum puerũ, tum
& adolescentem collatorum bene-
ficiorum quantumuis crebra re-
datio. Nã meminisse iuuat, quo
studio quantãque cura & dili-
gentia, primũ quidem in patria
me vix-dum septimum agentem
annum; equalẽsq; meos cõplures

primis

primis Grammatices elementis
initiaueris: deinde verò Lutetiã
translatum ceteris bonis artibus
ad humanitatem informaueris:
qua quidem in vrbe nominis tui
fama ita inclaruit, ut iam tum
nemini linguarum peritia, scien-
tiarũ cognitione & doctrina cede-
re merito viderere. Ea ipsa nomi-
nis tui celebritas te ipsum, Syluio,
Hollerio, Goupylo, Turnebo, Fer-
nelio, aliisq; atatis nostræ viris ce-
leberrimis ita cõmendauit, ut te
inter omnes discipulos unũ habe-
rent quem & unicè amarent &
plurimi facerent. inde quàm &
illustis tui fama per Occitaniã.
Aquitaniã, inter omnes o-
mnium ordinum homines percre-

buerit, nemo melius me nouit, qui
Et eò, tuo impulsus consilio ueni,
Et tua inhumanitate fretus, Ca-
durci, Tholose, Burdegala necnò
in alijs earum regionum prima-
rijs urbibus in multorum docto-
rum Et probatissimorum viro-
rum familiaritatem Et amicitia
fui admissus. Enimuerò ut de ca-
teris taceam. quanti te fecit ma-
gnus ille Iulius Scaliger, nostri
temporis ornamentum? quātum
te amauit? vix profectò quicquā
difficile aut arduum in artis no-
stræ operibus offerebatur, cuius
gratia tuum consilium, tuamque
solertiam non posceret Et am-
plecteretur. Illius exemplo tanta
hominum turba, tãtæ undequaq;
familie

familia, ad te unum, tanquam
ad alterum Apollinem aut Æ-
sculapium, ultro citroque confu-
giebāt, ut plerique tui unius ad-
miniculo & ministerio vitam ac-
ceptam ferrent. Exactis illic ali-
quot annis, quum me ad artis me-
dicæ studium, in quo iam non
nihil promouerā, hortareris: quid
non in me prestitisti, quo augu-
stissimæ artis cognitionem aliquā
consequi possem? quid tam abstru-
sum, quid tam implicitum quod
non euolueris atque expedieris.
Sic me sacris medicinae tui unius
opera utcunque, initiatum non
grauatus es Mompeßulum dedu-
cere, & Schyronio, Rödeletio, Sa-
portæ, Fontanouo, Honorato, Ca-

stellano, Guychardo felicis memo-
ria viris eruditissimis commen-
dare. Horum doctissimis lectioni-
bus quadriennium auditis, atq̄
consuetudine cum ipsis mihi per-
te conciliata doctior utcunque fa-
ctus, quum ad artis munera ob-
eunda me ipsum accingerem, &
ad te potissimum procul à nobis
dissitum venire statuissem, quò
felicius id assequerer: hic, proh do-
lor, seua & inaudita belli tempe-
stas, qua misera patria tot annos
percellitur atque conquassatur,
me aliò vela dirigere, & ad por-
tum aspirare coegit, huc me modo
modo illuc rapiens. Hac miserr-
ima tempestate fieri non potuit
quin mihi saepenumero tui in so-

annis occurreret imago. me saepe
(mibi crede) terruit suspecta ne-
cis suspicio tua. Verum ut sum-
mus rerum opifex & bonorum o-
mnium autor, quorundam miser-
tus est, ita tui conseruandi curam
& studium habuit, diuturnoque
luctui nostrò finem tandem impo-
suere tua nuperrimè ad me data
litera: ex quibus te euasisse, tot ur-
bes Argolicas mediòsque fugam
tenuisse per hostes, nec non patria,
amicis, qui desperata salutis tuae
causa mœrebāt, incolumem red-
ditū esse intellexi. His mihi nun-
cijs veluti ex tumulto excitato, a-
nimula reminiscere visa est cœ-
pique apud me ipse cogitare, quò-
nā officij aut gratitudinis genere

meam erga te obseruantiam testa-
tam facerem, quò quantũ me tibi
deuinctum profitear, omnes intel-
ligerent. Idcirco gratos ac me-
mores imitatus agricolas, qui fru-
ctuum sitorum primitias, quan-
tumuis exiguas dominis suis of-
ferre non erubescunt: leue ali-
quod munusculum tibi consecran-
dum duxi, ut ei arti, cui me ab-
ineunte atate deuoueris, non
pœnitendum laborem adhibuisse
intelligeres. Quum in presentia
in eo genere non esset aliud ad
manum quod in lucẽ emitterem,
Commentariolum hunc de feбри-
bus, quantumuis rudem & impo-
litum sub nomine tuo apparere
passus sum. Tu interim consi-

*lium nostrum, pro tua insigni er-
ga me beneuolētia, boni consules.
Vale vir optime, & nos, sicuti fa-
cis, amare perge.*

T. DVCRETVS LECTORI.

NE mireris, candide lector, si nihil in hoc
nostro commentariolo, nouum ac inusi-
tatum, aut à priscorum authorum Hippocra-
tis, Galeni, aliorumque siue Græcorum si-
ue Arabum scriptis dissentaneum occurre-
rit. mihi enim satius esse visum est, ommissis
quamplurimis quæstionibus & paradoxis i-
nani quadam subtilitate & nouitatis prurigi-
ne potius excogitatis, quàm ut quicquam uti-
litatis in se habeant, ea tantum attingerem
quæ maxime ad praxin sese accingenti medi-
co prodesse possent. Quū enim ars sit longa,
labilis autem ut plurimum memoria, eius iu-
uandæ causa in breue compendium ea diges-
simus, quæ ad febrium cognitiouem, earum-
que differentias & curationem maxime face-
re videbantur. nam quòd febres dicantur, &
sint totius corporis agritudines, sintque ipsæ
morbi omnium frequentissimi, atque generi
hominū infestissimi, adeò ut vix in quā alium
in ægrotante affectū sine febre deprehendas:

præterea quòd vix alius vllus mórbus maius
 medico negotium faceffat, propter repenti-
 nas mutationes, variâque & grauiffima sym-
 ptomata ægrotantis vires fubitò labefacien-
 tia. Idcirco *ὑπομνημάτιον* hoc de iis earum-
 que crisi conscriptum medicinæ candidato-
 rum studia adiuuaturum arbitramur: quippe
 quòd videlicet copiofas disputationes lectu-
 ris, tutum aufpicium: arte ipsa vsuris *ἐγχειρί-
 διον* opportunum sit futurum.

T V S S A N O D V C R E T O

doctiss. medico, optimo viro, sum-
 mo amico suo,

Joannes Serranus.

Καλῶς Ἱπποκράτης, ἀσκληπιάδων κλέος,
 εἶπε.

τιόν γ' ὄντως ἰητρον ἔμενυ καλὸν ἀνδρ' ἀγα-
 θόν τε.

Ἰητρον, Δούκρητε, μέγαν σέ τε κ' ὄλβιον εἶναι,
 πολλοῖς τεκμήραντο τεαὶ χέρες, αὐτὰρ ἔμοιγε
 χρυσὰ τεύη ἤδη βιότου, καλὸν ἀνδρ' ἀγα-
 θόν τε.

Πολλοῖς γοῦν πολλῶν ἀντάξιον ἐνσημαίνει
 ἔργματα σοῦ, αὐτὰρ σ' ἀγαθοὶ φίλοι ἀνδρα
 λέγοιεν,
 μνημόσυον φιλήεις αἰεζώοιο λιπόντες.

LVCULENTVS COM-
mentariolus cognoscendarum atque
curandarum febrium.

DE febribus agere quum sit a-
nimus, ad singulas artis medi-
cæ partes, *παραδοξικῶ* ni-
mirum *αἰτιολογικῶ*, *σημειω-
τικῶ*, καὶ *θεραπευτικῶ*, hūc
nostrum commentariolum referemus. nam
proposita febri definitione, diuisione, ac eius
subiecto, singularum febrium genera, species,
causas, signa, necnon earundē omnium cura-
tionē, symptomatū alienationē recidiuarum-
que præcautionem, breui methodo trademus.

Febris itaque est calor totius corporis præ-
ter naturam à corde per vniuersum corpus
effusus, qui primo & per se actionem lædit.

*Febris dif-
finitio*

Eius quū multa sint genera à Galeno mul-
tis in locis explicata, ea persequar quæ ad eius
curationem intelligēdam magis conferre vi-
dentur: cuiusmodi sunt ea, quæ ab eius subie-
iecto, circa quod versatur, peti solent.

Diuisio

Nam febris quædam, spiritus occupat: a-
lia, humores: alia, partes solidas. Ea quæ
in spiritibus versatur, *Ephemera* dicitur: quæ
quidem simplex est, etsi spiritus tres species
existent, quod vno inflammato, reliqui fa-
cile accendantur. Ad eam *Synochum* non pu-
trem reuocat Galenus 8. Method. licet in hu-
moribus posita sit. Quæ verò in humoribus

posita est, vel in omnibus æqualiter, vel in singulis acceditur. Quæ in omnibus tantum accensis & non putrentibus inest, *Synochus non-putris* appellata, genere triplex est, vel perpetuò decrescens, vel increscens, vel æquabilem tenorè obtinens. Quòd si æquabiliter omnes humores putreant in magnis vasis, *Synochus putris* vocatur: quæ postea mutato nomine *Synechus biliosa* dicitur, quòd sanguinis portio tenuis putrendo abeat in bilem flauam. quod tamen Arabibus non probatur.

Febris quæ in singulis humoribus versatur triplex est, *biliosa*, *pituitosa*, & *melancholica*: cæque vel *continua*, vel *intermittens*.

Continua est, quæ à principio ad finem, vnicam habet accessionem, nulla quiete interruptam: sed perpetuis particularibus periodis exacerbata. nam si pituitosa est, quotidie: si biliosa, tertio: si melancholica, quarto quòque exacerbatur.

Intermittens, habet periodos ad integritatem desinentes, quarum causa, non ad solam putrentis humoris copiam, aut qualitatem manifestam: sed inexplicabilem quandam vim, vnicuique humori insitam referenda est. Quamquam Galenus ad expultricem facultatem, periodorum causam referendam putat, lib. 2. de differentiis febrium.

Παθη. Atque hæc in febribus periodus interdum certo ordine repetit, interdum verò erratica est, quemadmodum interdum anteuerit, interdum

terdum cunctatur.

Eius porrò *antenergentis* causa vel ex humoris copia, aut victus ratione, aut suppressione excrementorum proficiscitur, aut quia qualitas humoris acrior à calidis rebus excitata est. *Cunctantis* autem periodi causæ sunt contrariæ. *Erratica* verò causam statuit Galenus, vnius humoris in alterum permutationem, & in victus erratum. Quòd verò in periodis, accessiones febrium sint longiores, aut breuiores, id fit ob materiæ putrētis copiam, eius qualitatem, virium robur, habitum acrictum, vel laxum, & sensum corporis vegetum & exquisitum vel obtusum. Harum enim febrium sunt breuiores paroxysmi, quarum materia pauca, tenuis, natura robusta, viæ minime impeditæ, sensus vegetus, qui humoris contactum diutius ferre non potest. Longarum verò accessionum causæ istis sunt contrariæ.

His positis, *causæ* febriū cognoscendæ sunt, quæ quatuor sunt genere, sicut reliquorum morborum, finis, efficiens, materia, forma. *Finis* est ipsius actionis læsio siue offensio, vel interdum corporis interitus. Ut enim caloris natiui partes sunt, integrum corpus seruare: ita alieni, corrumpere.

De materia febris varie disputatur. Galenus spiritum, humores & partes solidas materiam statuit: quòd in his primum calor accendatur, ac deinde in vniuersum corpus distribuatur. reuera tamen febris subiectū cor-

C O M M E N T.

4
 pus statui debet, in quod febris dicitur inci-
 dere: non autem in humores & spiritus, qui
 potius causæ febris statui debent. nam ex spi-
 rituum feruore, totius corporis intemperies
 calida consequitur. *Forma*, in accidentibus
 nihil aliud esse potest quàm ipsorum ratio &
 essentia. At *efficiens* febrium causa duplex
 est, interna nimirum & externa. Externa, quæ
 extrinsecus aduenit: vt aëris ambientis calor,
 frigus, motus nimius, cibi ac potus immodica
 copia, animi commotiones, & eiusmodi. In-
 terna verò rursus duplex, quarum vna proxi-
 ma siue continens dicitur: altera, antecedens
 seu remota causa appellatur. Continens fe-
 brium ephemerarum causa, est spiritus inflam-
 matus: putridarum verò febrium, est humor
 putreus seu putredo: antecedens earundem, est
 plethora, vel cacochymia, obstructionem pa-
 riens, & idcirco transpirationem succorum,
 & corporis prohibens: vnde putredo nascitur.
 Quod causarum argumentum varie à Galeno
 tractatur. nam interdum ad assumenda, edu-
 cenda, facienda, admouenda reuocat: inter-
 dum ad putredinem, suppressionem calidi ef-
 fluuii, contactum corporum calidorum, mo-
 tum, & permixtionem substantiæ calidæ. His
 omnibus addi potest subiecti afficiendi com-
 moditas siue aptitudo: sine qua nulla causa,
 quantumlibet efficax, morbum efficere po-
 test, quemadmodum ea præsentem à breuiori
 causa facilis est in morbum prolapsio. Subie-
 cti

eti commoditas explicatur à Galeno libro 8. Metho. cap. 8. vbi corpora calida & sicca prōptissime à febribus corripit, deinde calida humida: hinc humida sicco temperata, omnium tardissime sicco & frigido temperamento prædita: quæ postrema semel febre correpta grauius periclitari docet. His quoque adiungi potest, Corporis habitus densus minimeque perspicabilis.

Signa februm quum multa sint, quædam *diagnostica*, alia *prognostica*. de *Diagnosticis*, quæ speciem præsentis morbi seu febris indicant, hoc loco disputabitur. hæc enim petuntur à pulsu, vrina, caloris qualitate, symptomatibus, vnicuique febrim propriis, & à causis singulas febres gignentibus, aut humorem vnde febris nascitur, procreantibus quibus neglectis si te ad circuitus proportionem referas, ac febrem quotidianam putes, quod quotidie redeat, fallax erit omnino coniectura. nam duplex tertiana quotidianarum circuitum habet. Itaque singularum februm species ex his accurate cognoscenda est. Atque hæc methobus in singulis februm differentiis accurate exercenda, antequam eius curatio suscipiatur.

Primum itaque de febre *tertiana* dicendum est intermittente. Hæc est duplex, vt reliquæ febres tam intermittentes, quam continuæ: vna *exquisita*, quæ à putrēte in habitu corporis bile ortum habet. Altera, *Spuria*, quæ

Species febris tertianæ

bili coniunctam habet pituitam, atque ex v-
triusque putredine nascitur, pituita nullam
exacerbationē afferente. Vtraque vel simplex
est vel composita, vel confusa, vt videre est
apud Galenum de differentiis feb. Hæc om-
nia exquisitę tertianæ adsunt, Rigor vehe-
mens, tanquam aliqua re acuta corpus pun-
gens ob acrem bilis naturam hanc febrem ex-
citantis, suppresso rigore, calor mox accēditur
tanquam ignis sine fumo caligine, mor-
dax accedens. Pulsus initio paruus ac de-
bilis, sed equalis, qui statim magnus, vehemēs,
velox & frequens existit, donec ad declinati-
onem peruentum sit: in qua hæc omnia citò
abscunt & ad naturalē statum redeunt pulsus.

Vrina vt plurimum, primo quidem circuitu
redditur subrufa aut subflaua, & mediocriter
crassa: in qua tertio die, aut ad summum quar-
to, coctionis signa apparent: idque cū nebu-
la, aut enerremate, atque æquali hypostasi, vn-
de celeriter indicatur. Hipp. lib. 1. Epid. & lib.
4. Apho. 59. Huius accessiones horas duo-
decim non excedunt, & septem circuitibus.
vt tardissimē terminatur, seu à quinto circui-
tu ad septimum. lib. 2. de differentiis feb. &
Comment. 2. in lib. 6. Epide. Atque ea ter-
minatur integre, eiusque accessiones singulæ
ad integram intermissionem veniunt, bilis vo-
mitu, vrinis, deiectionibus, sudoribus, aut duo-
bus, aut tribus, aut omnibus simul, ita vt post
accessionem exiguū putridi caloris vestigium
adfit

Signa

adfit. Quæ omnia vel horum plurima, & præcipua si adsint, exquisitam esse tertianam denuntiant. Si verò plura vel præcipua desint, impuram hanc tertianam (de qua posthac) esse putato. Cognitis eiusmodi signis & aliis quæ prudens prætereo, à Galeno demonstratis, commode curatio febris primum tertianæ exquisitæ suscipietur.

Ea in duobus capitibus versatur, alteranti-^{Curatio} bus remediis, & vacuantibus. Alterandi corporis indicatio sumitur à causa febris calida sicca & febris naturalis: quæ ambo quum sint calida & sicca, remedia postulant humectantia & refrigerantia. Refrigerantibus itaque syrupis atque humectantibus uti licebit dissolutis in aqua cocta hordei quadrupla, non saccharata neque melita, quòd omnia eiusmodi in natura biliosa facile in bilem abeant. Eius generis sunt, syrupus acetosus simplex, oximel Galeni. syr. de succo acetosæ, de limonibus, de cichoreo simplex: quibus dissolutis in aqua decoctionis radicum & herbarum refrigerantium, & aperientium sine manifesto calore commode potiones gratas, apozemata, & itulebos quis parare potest. Cuiusmodi sunt radicum granum acetosæ, euexæ, asparag. cichoreum, endixa, lactuca, portula, dæleonis, buglos. utrunque capillares herbe: semen melonum cucurbitæ, & quæ maiora & minora, practicis dici solent. Item flores violarum nempharis, decoctum thamarindorum prunorum

damacenorum: quæ rite apparatus & pauco cinamomo vel puluere triasantalorum aromatizata & dulcorata in die intermissionis, longe ante pastum sumi debent.

Victus ratio, cui Galenus in hac febre primas partes tribuit, eodem spectare debet. Ergo iusculis ex lactuca, oxalide, spinaciis, blitto, borragine, buglossio paratis utetur eger: in quibus carnes coctu faciles incoquantur, pullo- rum, vitulorum, pipionum, hædorum: vitis affis, aut certe earum usu frequentiore, nisi succo malorum aranciorum, limonum, omphacio intingantur. Ex quibus rebus, nempe limonibus, & aranciis in talertas sectis pauca aqua rosarum effusa & saccharo dulcoratis acetaria parantur. Vinum esto oligophorum, atque aqua bene cocta dilutum, cuius loco hydrosacchare, vel ptisana vulgaris esse potest.

Vacuatio in hac febre interdum suscipienda est, interdum verò omittenda. Suscipienda quidem ubi ex vrinis crudis intelligitur: non solum iri ante septimum circuitum. Omittenda verò, ubi vrinæ victoriam naturæ pollicentur, vacuatio autem perficitur cholagogis medicamentis, inque blandioribus cassia, māna, catholicone, diapruno solutiuo & simplici, electuario de succo rosarum in pauperioribus. Rhubar. bainfuso in decoctione refrigerantium & humectantium: quibus varie permixtis variæ remediorum formulæ describi solent,

Clysteres

Clysteres in hoc affectu plurimum probantur ex sero lactis parum cocto, in quo cassia vel catholicon dissoluatur, mel violatum, rosafat. olea refrigerantia violatum nenupharinum, saccharum rubrum. Potest parari ex decocto herbarum refrigerantium & humectantium clyster cum supradictis admixtis.

Quod ad ventris sectionem attinet, eius parum necessarius vsus esse videtur: tamen ab Arabibus interdum probatur ad euentilandum sanguinem qui in paroxifinis plurimum incaluit: verum ante tertium paroxifinum non celebrant. quem si mittendum iudicabis ab initio statim mittas, nimirum ante tertium vel quartum, ad summum paroxifinum: prout ægri natura, vires, ætas, cõsuetudo, aër, & morbus indicabunt: autore Auicenna lib. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 50, Nam post hos dies minime necessaria est quod tunc temporis inclinatur morbus & imminuitur.

Vsus balneorũ à Galeno ac veteribus probatus, in febrium generali declinatione plane obsoleuit: quod eius parandi industriam non habeamus, vel quod in eo multæ cautiones sint obseruandæ: in quarum vna, qui peccauerit, ite febricitanti plurimum nocebit. Has cautiones Galenus sub finem II. Meth. recenset: quarum prima, ne balneum cum horrore administretur. altera, ne pars princeps sit imbecilla, vel alia ignobilis: quod humores balneo fusi per vias patentis, in imbecillas

partes facile decidant. Postrema ne qua in venis primis cruditas subsit, quæ alioqui balneo in venosum genus raperetur. His obseruatis conditionibus balneum vehementer probatur, quòd eo corpus febris resiccatum humectetur, tum quòd fuliginosa excrementa in habitu corporis hærentia foras trahantur: vnde consequatur totius corporis refrigeratio & à morbo liberatio.

Quæ sudores mouent in hoc genere februm, à veteribus vsurpata sunt, quandoquidem iis sudoribus qui ab ipso motu Naturæ excitantur, & ab arte adiuuantur, reliquie humoris putrentis per accessiones variari solent. Mouentur autem sudores oximelite Galeni, multum aquoso, eoque tepido sub finem accessionis exhibito, aqua destillata oxalidis, lupullorum graminis pauco saccharo dulcorata: decocto radicum aperientium citra manifestum calorem, vino oligophoro aqua hordei multum diluto.

Postremum curationis caput, versatur in symptomatibus corrigendis. Itaque si vigiliæ agrum male habeant somniferis tam sumptis, quàm frõti admotis somnus conciliabitur: de quibus suo loco disputabitur.

Renibus verò & lumbis in quibus sæpe ardor ægro valde molestus percipitur, propter sanguinem venæ cauæ, qui in accessionibus plurimum incaluit, admouebuntur oxycratum oxyrhodinum, ceratum refrigeras Galeni,

leni, populeum vnguentum in aceto vel aqua rosacea lotum, cui poterit admisceri mucago psilii extracta in oxycrato, aqua solani, plantaginis, succus lactucæ, portulacæ, & ad odoris gratiam lignum aloes, santalum citrinum.

De conditis & cæteris electariorum formis quæ ad vires recreandas à medicis imperantur nihil hoc loco præcipitur: quod febris tertiana exquisita non vsque adeò vires offendat, vt alijs remedijs sit illi opitandû, quàm victus ratione optime & conuenienter instituta.

Febris tertiana *notha* iis regionibus valde *species* familiaris interdum simplex, interdum duplex, quæ quotidianâ mêtitur, ex bilis & pituitæ putredine, in habitu corporis nascitur, propter meatuû interiorû externorumve astrictione vel obstructione, vel etiam ex humore melancholico, vt Arabum familiæ placet: cuius cõstitutio sæpe longa esse solet, vt ad sex menses interdû producat, ac tandem lienis adferat vitia: vt in historia cuiusdam adolescentis docet Gal. lib. 1. ad Glauconem. Paroxifimos multò longiores habet quàm exquisita tertiana: qui horas 24. 30. 36. aliquando superant: vnde nata est tertianæ nothæ partitio in productam, magis productam, & maxime productam.

Signa ex iisdem plane fontibus, ex quibus *Signa* febris tertianæ exquisite petuntur: nempe pulsu, vrinis, caloris qualitate. Quæ inter veræ B. iiii.

tertianæ, & quotidianæ signa media sunt. Et quanto febris notha, ad alteram propius accesserit, tanto signa erunt tertianæ aut quotidianæ similia. Prehendit interdum cum papulis initio accessionis erumpentibus, ac egrum vehementi pruritu exercentibus, quæ sub finem declinationis disparent: proximo tamen paroxismo repetunt, nisi venæ sectione & remediis corpus humectantibus, & refrigerantibus, in tempore prospiciatur.

Solutionem huius ostendunt, pulsus, qui initio rarus, ac tardus, postea durus apparebat, mollescit: & urina, quæ totius morbi principio crudæ extiterunt, consistentiam meliorem habent. Item & breuior si sit accessio. Eius febris curanda ratio, posita est in tribus generibus remediorum, preparantibus primum humorem putredinis autorem: vacuantibus. postremo in symptomatibus corrigendis.

Curatio

Ad preparandum humorem usurpari solent, non solum ea, quæ vim habent humectandi & refrigerandi, verum etiam incidendi, tenuandi: cuiusmodi est, oxymel simplex, cuius usus vehementer probatur à Galeno li. II. Method. In cõtumacibus obstructionibus si quis eo immodice non utatur. nã largior usus intestina radit, tussim excitat, & neruosa corpora lædit. Aqua mulsa, quæ ad crassos succos extenuandos, glutinososque detergendos plurimum valet ea in natura calida, regione & constitutione calida, inultum aquea esse debet.

In

In ea Galenus hyfopum, spicam nardū incoquit lib. i. ad Glauco. Possunt radix fœniculi, asparagi, graminis, acetosæ in ea incoqui. Quod si mulsam propter mel suspectam habeas, eius loco, vti possis iulebis & syrups incidentibus & tenuantibus pituitam: cuiusmodi sunt, syrupus capillorum veneris, de cichon cōpositus siue rhybarbaro, acetosus simplex, de hyfopo & similes. vel apozemata describentur ex radicibus aperientibus (quæ interdum in aceto per aliquot horas macerentur) item, que ex herbis hyfopo, cichoreo, agrimonia, capillaribus, cuscuta, lupullo: seminibus fœniculi quatuor frigidis, & floribus cordialibus: in quorum colatura dissolui rite possunt præcedentes syrups ad concinnandas potiones, & apozemata ad aliquot dies, pro incedentis arbitrio. In quorum vtu obseruanda est ea cautio quæ apud Galenum libro 8. Method. cap. 4. describitur, vt antecedit succi vitiosi purgatio, priusquam ad tollendas obstructions accedatur: quum alioqui metus sit, si obstructionibus liberandis studeas, antequam vacua ueris ne ipsas magis impingas. Itaque primis diebus, ventriculi & intestinorū cacoehymia, blanda purgatione per os sumpta, vel per anum clysteribus iniecta vacuabitur. Cuiusmodi esse potest ex catholicone, diapruno solut. oximelite, cum aqua hordei cichorii, agrimo, vel in forma boli: cui etiam rei accommodari possunt diaphenicō, etiam de citro solut. dia-

charta de succo rosarum. Atque ab his blādis purgationibus, ad maiores morbo perseuerante, progrediendum est, non negetis iulepis & apozematibus ante memoratis. Parabitur itaque infusio ꝑ i β. vel plus aut minus cū ꝑ. i. cinamoni in aqua agrimonie, vel in decocto radice graminis, polipode, feniculi, cichorii, cuscute, capilli veneris, & similia. In qua expresse catholici ꝑ β. dissoluetur cum aliquo syruporum ante descriptorum. Interdum in eo decocto folia fenne ad ꝑ. ii. β. iii. vel iiii. In. co. quuntur atque in collatura rhubarbari. Infunduntur, & additur expressioni syru. rosati solut. cum agarico ꝑ. i. vel expressione ꝑ. iiii. ægerici si satis non sit mouendę aluo. Neque verò satis est iteratis sepe preparantibus remediis & purgantibus ægro consuluisse, sed & venę sectioni, locus in ea febre esse debet post vnum atque alter ūparoxisum: antecedente leui purgatione ante descripta. Quæ quidem venę sectio sæpe iteratur, magno ægri com- modo.

Quòd si morbus vel ægri vitio, culpa, vel errato vel humoris contumacia, in multum tempus protrahatur, (vt sæpe fieri solet) instituuntur à medicis syropi magistrales appellati, ad blande corpus per certas vices purgandum accommodati. Vt si in supradictis syru- pis & apozematibus foliorum fenne munda- torum ꝑ. ii. vel iii. infuderis, agarici ꝑ. β. cum leui feruore atque in collatura ad ꝑ. xii. ex- pressa.

pressa sacchari ꝯ viii. ix, vel x. dissolueris. Ita parabitur syrupus perfecte coctus, quo bis terte in mense vtetur, non neglectis interim clysteribus. Cuius dosis ad ꝯ. i. vel ꝯ. ii. poterit augeri addita rhubarb. infusione, aut medicamento alterius admixtione, vt medico videbitur.

His autem remedijs vsurpandis tempus opportunum est, ipsa febris intermissio. Nam in accessione, vt ab Hippocrate precipitur, nihil profus molendum, nisi forte in eius declinatione refrigerandi calor gratia, clysterem iniicias.

Præter hæc commemorata remedia, vomitum plurimū probat Gal. quo à cibo excitato multos se persanasse scribit lib. i. ad Glauco. In quo certe magna vis est purgandi, non solum eam coluuiem humorum, quæ in ventriculo residet, verumetiam in cauis iecoris, & lienis partibus, ac totius mesenterii superuacaneos humores eliciendi, qua velut sarcina leuata natura, reliquum facile deuincet. Atqui in his regionibus hoc remedii genus rarò tentatur propter ægrorum mollitiem. Quòd si forte æger, cum quo nobis res est, ad vomitū sua natura pronus & obsequens fuerit, vomitum prouocabis oxymelite simplici aqua paulum tepida, paulum diluto. Nam (vt Galenus ait 8. Method.) Quæ tepida sunt, robur ventriculi dissoluunt, sicque ventriculus ad vomendum redditur paratior.

Conditis & electuariis ad ventriculum & hepar roborandū virēſque recreādas comparatis locus eſſe poteſt in hac febre. Cuiusmodi ſunt diarrhodon abb. tabellę trifantal. vel quę ex varia vtriuſque, & raſurę eboris, cornu ceru. permixtione à medicis deſcribi ſolent. Neque verò prætermittendi ſunt fotus intemperato hepatis refrigerando, & obſtructioni liberandę conuenientes: vt ſunt qui ex abſynthio, agrimonia, cuſcuta, cichoreo capillaribus herbis, bugloſi, borrag, ciperi, floribus camomillę, roſis rubris, ſemine endiuie, portula in aqua incoctis, pauco vino aſuſo & aceto.

Epithemata ex aquis refrigerantibus & digerentibus permixto aceto parata. Litus ex oleo roſaceo de abſynthio, lotis in aqua roſarum, quibus regio hepatis illinitur: vel ex iisdem addita cera linimentum paratur.

Quę verò carpiſ admouentur, (quod in hiſce locis factitatur) ſiue refrigerent, ſiue calfaciant, ea ſunt eiufmodi, vt nihil plane hiſ tribuendum ſit. Nam etſi lactuca recens, flores nenupharis primo occurſu nonnullam ipſi egro leuationem caloris afferre videtur: tamen calor, qui hepar & corpus incendit, vinci non poteſt nec extingui. Verum cum iſta nihil incommodi ægro afferant, eorum uſum facile concedimus. Minus ferendi ſunt, qui aduocent calida carpo, vt radicem vatrachii ranunculi appellati, allia cum ſale & theriaca cōtu-

fa & multa alia quæ imperita multitudo admonet.

Victus ratio in hoc februm genere non solum ad humectandum & refrigerandum, verumetiam ad incidendum & detergendū spectare debet, eaque concoctu facilis, nunc parcius, nunc copiosior, pro febris breuitate vel longitudine. Ergo caro vitulina, pullaster cū radicibus graminis, petro. pauco hysopo, buglosso, borrag. lactuca, tichoreo domestico incocta erit ex viu, quietis tēpore. Nec enim in accessione cibo locus esse debet, nisi imbecillitas virium premat, aut multum productus sit paroxismus: quo tempore aliquid gelatinę ad vires recreandas declinante calore concedemus. Præterea obseruandum, vt ante 4. 5. 6. horas ante paroxysmum æger cibetur in victus ratione vsurpat Galenus, piper inditum ptisanæ, quod hoc tempore non obseruatur. Vnum cōceditur album, fuluum tenue, aqua cocta multum dilutum, vel eius loco hydromel aquosū, hydrosacchar. ex decocto graminis paratum: ptisana vulgaris, cum passis prunis pauca liquentia parata.

Postremum illud est, vt si quod symptoma, paroxysmum consequatur, mitigetur. Itaque si æger de lumborum & renum dolore conqueratur, aut vigiliis ad remedia his sedatis cōuenientia confugiendum est, ante explicata, ventriculo si qua inest imbecillitas, ex vomitu relicta aut propter pituitam, fouendus erit.

oleo rosaceo, absynthii, & interdum mastichi-
no. Quod attinet ad balnea, & sudores mo-
uentia idem plane esto iudicium cum febre
tertiana exquisita, nisi quòd sudores mouen-
tia paulo vehementiora usurpari possint.

Tertiana cōtinua Synechus biliosa dicta Febris *duplicis tertiana nothæ*, & duarum
tertianarum eadem omnino curatio, quæ &
simplicis nothæ. His explicatis de tertiana
cōtinua dicendum est, quæ Synochus biliosa
appellatur, eaque duplex: vna quidē quæ mox
& per seprehendit: altera synochu putri suc-
cedit, vt docet Galen. lib. 3. de febribus: quæ
altera longe mitior est. Quæ primò & per se
prehendit, à calore feruentissimo, quo corpus
afficit, *καύσος* Græcis, Latinis ardens appel-
latur. Quæ ab iisdem plane causis ortum ha-
bet, à quibus febris tertiana exquisita: à qua
distinguitur, quòd bilis in hac, in habitu cor-
poris putrescat: in illa verò in magnis vasis &
interdum in sinis hepatis partibus, ventricu-
lo, pulmone: vnde maligna ardens febris na-
scitur, & ea quæ *lipyrria* appellatur, vbi interna
deuruntur externis refrigeratis.

Species Duplex autem genus febris ardentis, vnum
exquisiteum, alterum nothum. Legitimi ex fo-
la bilis in magnis vasis nati, aut Erysipelatis
Signa pulmonis, iecoris, vetriculi succedentis signa
pathognomonica statuit Galenus itim inex-
tinguibilem, quæ tamen leui tussi mitigari so-
let, vt explicatur Aphorif. 54. lib. 4. Aphorif-
morum, & calorem valde vrentem. Assiden-
tia

tia signa *συνεδπένοι τὰ πάλιν* lingue siccitas, nigrior, dolor ventris torminosus, fastidium, delirium non exquisitum ex bile cum pituita cruda aut falsa putrente generatur, in qua corporis grauitas, conturbatio, vrinæ crassæ, de qua & eius signis, nulla à Galeno disputantur in commēta *ἐπιδημῶν*. His signis, & his quæ à pulsu, vrinis & caloris qualitate sumuntur. c

Vbi ardentem febrem cognoueris, eius curandæ ratio, est diligenter incunda. Ea autem posita est, in quatuor potissimum capitibus.

Primum, completur ea quæ humectandi & refrigerandi corporis, & obstructa liberandi facultatem habent. cuiusmodi sunt syrapi, iulebi, apozemata capite de febre tertiana exquisita descripta, in quorum numero est, decoctum tamarindorum, in quo syrupus de cichoreo simplex, violatus dissolui possunt.

Secundum, versatur in euacuatione: quæ perficitur purgatione & venæ sectione. Purgando corpori conueniunt cholagoga, cuius generis sunt, syrupus laxatiuus rosarum pallidarum, cassia, catholica, diaprunum non solutium & interdum solutium, cum sero lactis vsurpatum, quod in succo acetosæ, tamarindorum decocto, vel herbarum & radicum refrigerantium & humectantium, aperientium sine manifesto calore, vt graminis, acetosæ, cichorii, violarum, buglossæ, borraginis, lactuce, seminum frigidorum maiorum, aut minorum, cui expresso, syrupus violarum infusionis

permiscebitur, aut alii similes. Clysteres & ad ardorem extinguendum & aluum subducendam magnopere conferunt: qui parantur ex sero lactis, cui dissolui poterunt cassia, catholicum, olea refrigerantia, violarum, nenupharinum, & cetera quæ in clysteribus antea explicata sunt. Interdum sine vlllo medicamento purgante parari possunt ex iisdem rebus decocto lactuæ, cichorii violarum, nenupharis, floribus camomille, & nonnullorum feminum frigidorum.

De venę sectione varie disputatur. omnes enim fere eam suspectam habent, quòd portione sanguinis ardorem bilis temperantis vacuata, bilis magis feruescat. Galenus tamen in comment. Aphor. 23. lib. 1. In magnis doloribus, inflammationibus & febribus ardentissimis, venę sectionem ad animi deliquium usque celebrat: cuius consilium quidam existimant locum habere in febribus synochis putribus, quas Gal. 6. cap. lib. 2. de crisi in genere febrium ardentium collocat. Et his re vera salutaris est venę sectio. Reliquis magis suspecta est, ac non nisi cum summa religione tentanda, potissimum in temperamentis valde calidis & valde siccis naturis.

Tertium caput huius curationis ad vires summo calore, vigiliis perpetuis prostratas reficiendas comparatum est. He autem tribus remediorum generibus reficiuntur alimentis cardiacis, & summum conciliantibus præfidiis.

Itaque

Itaque victus ratio non solum intemperiem emendabit, verum etiam triplicis substantiæ iacturam vires eneruantem restaurabit, obseruatis cautionibus, quæ à veteribus in instituenta victus ratione in morbis acutis scripta sūt.

Eius generis erunt iuscula capite de febre tertiana explicata, & quæ ex pernici, capis prelo exprimi solent, quibus succus limonū omphacitæ recens permiscebitur, hordeacea, quibus semina frigida addi possunt, vt papaueris lactuca, melonum. Vitabuntur frumentacea appellata, rizatum, ruenatum. Ad victus rationem aer frigidus spiratus referri solet, qui parandis est in stratis inspersis folliculis lactucarum vitium, salicis, in oxiccario immersis, vel eodem per solum cubiculi sparso apertis fenestris aquilonem spectantibus. Nam aëris frigidi inspiratio ad febrilem calorem mitigandum plurimum cōfert, modo corpus non deligatur, febricitantibus enim corpus semper mediocriter tegi necesse est, ne aëris frigidi ocurso, meatus corporis ocludantur, ac inde febris geminetur aut augeatur.

Cardiaca viribus recreandis conueniunt occulta quadam vi, interdum manifesta. Cuiusmodi sunt lapides hyacinthi, saphirus, smaragdus, granatus, margaritæ, rasura heboris, cornu cerui, ex quibus fiunt tabellæ, admixto saccharo in succo limonum dissoluto, vel opiatæ addito succo acetosæ, nenupharis, buglossi, borraginis, atque his syrupo conue-

niente exceptis. Parantur ex iisdem rebus positiones cardiaca, cum destillato restauratiuo communi, aqua scabiosa, cardui benedicti, succo limonium.

Somnifera parantur ex decocto lactucarum recentium, capitis papaueris, in quo syrupus de nenuphate, de papauere dissoluitur, hordeatis commemoratis, frontalibus ex oxyrhodino & aliis quamplurimis, capite de somniferis explicandis.

Ad tertium caput referri possunt epithemata, linimenta, olea, que tum cordi, eius & hepatis refrigerandi gratia in morbi vigore a medicis instituuntur. Parari solent epithemata ex aquis lactuca, oxalidis, buglossi, borraginis, cardui: addito aceti modico. In quibus trochisci de camphora, lignum aloës, omnia santalorum genera dissoluuntur: atque in his linteolum duplicatum immersum, ter quaterve ipsi cordis regioni admonendum. Scarlatam alii usurpant, que quibusdam improbat, quod Arcenicum vel aliquid aliud deleterium simile in tinctura recipiat.

Harum herbarum ex quibus fiunt aque destillatae, decocta nobis consueta parem aut longo maiorem vim habere videntur. Oleum nenupharinum, violaceum lota in aqua rosarum admixto succo acetosa, puluere ligni aloës, santali citrini in eundem scopum imperari solent. Et unguenta ex iisdem oleis cera excepta. Possunt & in vase duplici liquari
cum

cum cera sufficient eadem olea, deinde affundi succus acetosæ, mucago psylli conuenienter extracta, atque ex his parari linimēta. Hepati refrigerando conueniunt eadem olea, epithemata si aliquid adstringentis addideris. Præceptum est enim therapeutices apud Galenum lib. II. Metho. In ventriculo & hepate roborantibus semper esse vtendum. Vnde laxantes potus & cataplasinata non probat.

Postremum caput, vt corrigantur symptomata ardentem febrem consequentia, cuiusmodi est sitis, delirium, æstus hypochondriorum, ardor renum & lumborum. Sicim sedantia sunt taleolę mali citrii in aqua rosarū macerata, tenelli caules, lactucarum in aqua rosarum immersi ac deinde in ore retenti, pruna aciculis compuncta & in aqua hordei infusa, folia acetosæ, noduli ex semine portulacæ, psylli cidoniorum, melonum inclusis atque in aqua rosarum infusis. Delirio prospicitur somniferis institutis, non solum sumptis, sed admotis, pullis gallinaceis per medium sectis, pulmonibus grandium animalium recens matatarum detonso capiti admotis, lotionem pedum, & aqua ex alto in peluim guttatim effusa. Ardor hypochondriorum restinguatur linimentis antea institutis, lumborum clysteribus & his quæ antea sunt explicata. In victus ratione instituenda prætermissum est caput de vini, aquæ & seruisię potione. De quibus quid sit statuendum, facile intelligetur, si quis

in consilium adhibuerit ea, quæ ab Hippocrate explicantur lib. 2. de victus ratione in morbis acutis: nēpe virium robur, morbi magnitudinem & consuetudinem. Virtus enim quum valet, eundem plane victum quem consuetudo indicat. Sin imbecilla est, neglecta consuetudine, virium ratio haberi debet. Itaque ægro frigidaæ affueto, vinum oligophorum ad vires recreandas est concedendum. Hoc consilio adductus Hippocrates, non modo in diariis febribus, verum etiam in acutis vinum exhibet imbecillis viribus. Idem verò prohibet, ubi vires aliud genus potionis extinguendo morbo conueniens ferre possunt. Vbi autem morbi magnitudo & vehementia indicationi, quæ à consuetudine sumitur, repugnat: eam plane absorbet, ac tum institui debet ea potio, quæ magno morbo oppugnando conferat, cuiusmodi est aquæ potio. Sic enim scribit Gal. lib. II. Method. Vbi magnitudo febris resistit sicut in continuis, vino non est vtendum, sed aqua frigida in iis febribus est aptissima. Quippe ipsius febris perpetuum est remedium, non tamen putrescentium humorum, per vrinas, per aluum, vel per sudores vacuorum. Præterea consuetudinis ratio haberi debet, nam laborati frigidaæ aquæ potioni affueto, aqua, non vinum exhibendum est. Sic enim loquitur Galenus lib. 8. Method. de ficcis & calidis naturis disputans. Censeo eius generis naturas, dum valent, eiusmodi potione

tionem magnopere iuuari, nec in diaria febre his, quibus usus fuit, eam circūscindo. Si quis verò non assueuit, hunc per febrem dare non inceperim, nisi pristina eius sanitate prius restituta. Idem mihi plane de vino & de seruisia dicendum videtur: si qui enim per sanitatem his non assueuerint, hisce morbo affectis non sunt exhibenda, nisi virium imbecillitas disuasuerit, quo tempore (vt antea dictū est) quæ à consuetudine indicatio sumitur, plane aboletur. *Causa spurii curatio* iisdem plane remediis quæ capite de febre tertiana notata descripta sint.

De reliquis febribus intermittentibus dicendum est, nempe quotidiana & quartana, quarum vtraque duplex est, intermittens & cōtinua: vtraque rursus exquisita, vel non exquisita. *Quotidiana febris* intermittens nascitur ex pituita in habitu corporis putrente. Altera in magnis vasis. *Causæ* vtriusque amplissime explicatur à Galeno lib. I. ad Glauconem, nempe omnia quæ pituitosum humorem in corpore congerunt. temperamentum frigidum & humidum, liberalior victus ratio, otium animi & corporis, motus à cibo intēpestiuus, balnea & cætera hoc capite explicata.

Signa petuntur ex vrinis, quæ crudæ sunt, *Signa* tenues, ac postea cracescūt, pulsu raro, paruo tardo. Caloris qualitate, qui initio halituosus, & vaporosus sentitur ac postea nihil acris. Sūt & alia symptomata vt grauitas totius corpo-

ris, sopor, partium extremarum frigus, initio accessionis. In cuius fine nullus plane sudor. *Curatio* His signis febris intermittens quotidiana cognita curatio suscipi debet: quæ in humorem apparantibus remediis posita est. Vacuatis, ves recreantibus ac postremo, his quæ ventriculo robur addunt. Apparatur pituita cruda & crassa his quæ vim habent incidendi, tenuandi. quibus primo loco blandioribus, deinde vehementioribus utendum est. Itaque usus oxymelitis simplicis, syrupi acetosi, simplicis, oxymelitis parati cum radicibus aperientibus, syrupi de cichoreo, de hyssopo, usus in hac febre magnopere probatur: quibus non cedit hydromel simp' ex, vel cum hyssopo radicibus aperientibus paratum. Nec apoze-mata quæ à medicis describuntur ex radicibus aperientibus, hyssopo, polipodio, origano agrimonia, chamæpithi, chamedri capillaribus, semine carthami, feniculi, melonû. In quarum rerum decocto nonnulli antedictorum syruporum dissoluuntur. Atque ubi initio leuioribus aperientibus consultum est, tum de vacuando humore est cogitandum.

Vacuatio autem is phlegmagogis, & per os sumptis & per clisterem iniectis. Vulgatum remedium ex catholicone, diaphœnico parari solet. Paratur pauperibus ex solo diacantha, ab iis ad usum agarici, foliorum fenne, rhubarbû progrediendum est, ex quibus variaz formulæ effinguntur. Paratur etiam in-
terdum

terdum syrupus laxatiuus ex foliis senæ, agarico infufis in antea defcripto apozemate. Verum horum remediorum & apparentium debent eſſe quædam certę viciffitudines. Pilulis in his febribus vti poſſis, phlegmagogis, cuius modi ſunt quæ ex agarico ex maſſa pilularum agregatiuarū, ſine quibus puluere hyeræ ſimplici rhubarb. ex quibus variæ formulæ pilularum deſcribi poſſunt, quę ruſticis & his qui potionibus vti non poſſunt impendantur. Clyſteres non ſunt in his febribus negligendi, qui parantur ex hydromelite ſimplici vel ex cocum radicibus & herbis incidentibus, tenuantibus parato, in quo diaphemicum diacantha, catholico, interdum infuſio agarici diſſolui poſſunt: mel anthoſatum propter flatuſ, conſectio hyerę ſimplici, oleum camomillæ, anethinum. Neque verò ſolum remediis phlegmagogis ægro proſpicitur, verum etiam venæ ſectio, quæ tum tempeſtiua eſſe ſolet, cum calor febrilis per vrinas magis, quàm antea tinctas ſe prodit. Quæ venæ ſectio in febre continua quotidiana, multò quàm intermittente tutius uſurpari conſueuit. Vires quæ morbi longinquitate paulatim offenduntur, ſuſtentantur alimento medicato, nempe incidente, tenuante, quod initio plenius eſſe debet, vt docet Galenus l. ad Glauconem.

Et quoniam qui hac febre laborant, multa madent humiditate, non tam frequens debet eſſe uſus elixorum, & iuſculorum, quàm in cę-

teris febribus, corpus magis inflāmātibus. Vinum esto album, tenuē, fuluum, aqua cocta dilutum, minus quā in aliis febribus: cuius loco & hydromel esse potest. Apud quos seruitia est in vsu, minus conuenit, nisi pauxillum vini alb. permisceatur, quemadmodum neque ceterę portiones frigidaę, quę ex piratio, & pomatio parantur. Quidam vsurpant decoctum gayaci, valde dilutum cum saccharo, aut melle coctū: cuius certe magna vis est, in crudis humoribus apparandis, & quo salubriter vti possis, modo cœlum non reclamet.

Postremum est, vt consulatur ventriculo & partibus vicinis, nempe hyponchondrio vtrique, quod (vt inquit Galenus li. 2. de Crisibus cap. 5.) magna ex parte inflammatur & distenditur. Consulitur autem ventriculo & hypochondriis sumptis & admotis. Sumuntur tabelle concoctionem promouentes, & robur ventriculo hepaticę addentes: cuiusmodi sunt quę ex electa diarchond. alb. aromatici rosati, dianisi, lætitia Galeni parantur: aut opiata ex conferua anthos, buglossi, borraginis, cortice citri condito. Pulueribus nonnullis electuariorum prædictorum, cum syrupo aliquo contingenti extinguntur. Eodem spectabit potio ex hydromelite in quo theriacę, conferuę anthos, buglossi dissoluntur. Extrinsecus admovebuntur olea primum calfaciendo & confirmando ventriculo idonea. Cuius generis sunt de absynthio, de mēta, mastichinum,

num, anethinum, camomillæ, de spica nardi, nucis moscatæ, quibus autem quam ventriculus illinatur, molli manu fucabitur ad excitandum calorem natium, & poros cutis aperientes, quos ita apertos, olea facilius subibunt. Linimenta ex iisdem oleis describuntur, addita pauca cera, quibus sæpe pulvis permiscebitur radicis galægæ, ciperi, calami aromatici, ligni aloës nucis moscatæ, caryophorum, mentæ siccæ, absynthii masticis fatus ad cruditates coquendas & exuscitandum calorem natium, flatu discutiosos plurimum conferat, si à sedulo ministro ex præscripto medici bene vsurpentur.

Hi autem parantur ex salvia maiorana absynthio, roremarino, menta, agrimonia origano: foliis lauri, thymo, squinauto, aut nunc odorato, calamo aromatico ciperio, semine feniculi, anisi, floribus camomillæ, anethi, rosæ rubris. Horum simplicium nonnulla in aqua & vino incōquatur, atque in his immersa sponsia, vel filtrum bene expressum calidum, ventriculo ex hypochondrio distento admouetur. Post fotum olea vel linimenta adduntur partibus deterfis & siccatis.

Præter hæc commemorata remedia Galenus vomitum valde probat, & quæ sudores atque vrinas mouent. verum vomitus non est temere tentendus, vt antea præceptum est. Quæ verò vrinas & sudores mouent, tunc commode vsurpari possunt, cum coctionis signifi-

cationi urinis apparuerit.

*Quotidia-
na continua.*

Febris *quotidiana continua* iisdem generibus remediorum oppugnatur, quibus febris intermittens. Idem sentiendum de Arabum febre lipiria, quam contra veterum Græcorum sententiam, à multa pituita, periculum suffocationis afferente gigni tradunt.

Idem quoque de febre epiala, quæ phlegmagogis preparatibus remediis ante explicatis procuratur. Reliquæ febres continuæ siue affodes fuerunt, siue tiphodes & colliquantes ad ardentem febrem referri possunt.

*feb: quar-
tana,*

Quod verò attinet ad reliquum genus *febris intermittentis*, quòd quarto quoque die repetit, id ex succo melancholico putrente in sinistro potissimum hypochondrio, vel atrabile. Et vt Arabibus placet, pituita, natura succi melancholici referente, nascitur. A qua etiã quæ Hippocratilib. 1. Epid. sect. 3. aphorif. 2. quintanæ, septimanæ, nonanæ dicuntur, fieri posse putant, præsertim cum ea pituita & pauca & multum crassa fuerit. Neque præterea esse quintum aut septimum genus humoris introducendum, quemadmodum Galeno videtur. Febris quartana siue primum & per seprehendat, siue febribus erraticis & continuis succedat, mitissima esse Galeno dicitur, verum propter consequentia symptomata, vt hydropem tumorem lienis periculosa est. Cuius causæ & signa fusissime explicantur à Galeno lib. 1. ad Glauconem, & li. 2. de Crifibus,

*Symptoma-
tia,*

fibus, quibus diligenter perspectis curatio suscipi debet. Quæ si propter naturam humoris crassi & frigidi & naturæ & arti minime obsequentis, valde sit difficilis, tum propter constitutionem aëris, qua inuadere consuevit, tamen eius profligandæ spes maxima esse poterit, si his primo loco, quæ humorem preparât vtaris: deinde remediis vacuantibus. Tertio loco his quæ lieni prospiciant.

Quæ ad parâdum humorem à medicis describuntur, duorum sunt generum. Quædam enim sunt clementia, alia vehementiora. Clementibus initio locus esse debet, propterea quod, vt est apud Galenum lib. i. ad Glauconem, vsu vehementer tenuantium & incidentium febris exacerbatur, sæpèque numeratur. Itaque initio vtendum est oxymelite simplici, syrupo capilli veneris, de cichoreo composito siue rhubarbaro, de scolopendria, de fumo terræ dissolutis, in decocto buglossi borragin. radicibus petro fœniculi, hydromelite. Ab his ad syrupum de hysopo, de byzantiis, de epithymo & apozemata progrediendum, quæ fere constant radicibus quinque aperientibus, polipodio, radice tamariscis, fraxini, scordii capparibus herbis hysopo, betonio, scolopendra, agrimonia, origano, calamento buglossi, borragine, fumaria, mercuriali, thymo, epithymo, stechade, chamedri, chamepiti, summittabus, lupulli, seminibus carthami, fœniculi, anisi, melonum, cuscutæ capparibus

fatis expertibus & similibus, floribus geniste borraginis, buglossi. Ex his pro vario medici consilio aliter atque aliter mixtis fiunt apozemata, quibus interdum succus buglossi borragini, pomorum bene oleum curtipendulorum ramentulorum & similibus permiscetur.

Ex his rebus parantur syrapi magistrales foliis senne & agarici additis.

Alterum caput curationis complectitur remedia vacuando humori conuenientia. inter que primum locum obtinent, cassia catholica simplex vel duplicatum, diasene confectio hamech, diaphœnicum, folia senne infusa in hydromelite, vel iusculo pulli vel capii, cum radicibus & herbis leni conferentibus: miscetur epithimum, rhubarbarum & agaricus: etsi melanagoga non sunt, locum tamen habent propterea quod humoribus crudis, pituitosis purgandis dicata sunt. Veteres helleboro nigro utebantur, lapide lazuli, armeno, quorum hoc tempore usus fere nullus est, quibus tamē rite paratis sepe usi sumus, cum magno agrotantium cōmodo, maximēque hellevori extracto. Cōmodum autem his utendi tempus, erit die antecedente accessionem: quanquam nonnullis, & paroxysmi dies, ad ea usurpanda idoneus videatur, quod eo die perimota materia obsequentior remedio fiat.

Pilula in hoc affectu locum habere possunt ad ventriculum roborandum & multa impuri-

impuritate exonerādum: cuiusmodi sunt que ex hyera simplici, assaieret, ex massa pilularū & rhubarbaro & agarico parantur.

In eodem scopum clysteres, nempe ad vacuandum humorem in hypochondrio sinistro delitescētem, à medicis valde probātur, quod à vase splenitico humor melancholicus, in truncū venę portę refundatur atque ad intestina transmittatur. Clysteres sunt initio blandi & molles, deinde acriores, qui ex hydromelite simplici, vel cum herbis & radicibus incidentibus & attenuantibus parato, constabunt. In qua diaphœnicum catholicum, confectio hamech, dissolui possunt.

Postremum vacuādi genus humoris, quod per vomitū fit, omnibus tum veteribus Græcis tum Arabibus magnopere probatur: propterea quod à sima parte lienis vas insigne in sinistrum ventriculum inferitur, per quod reliquię quædam humoris in ventriculum receptę, vomitu si vacuentur, magnam ægro leuationē afferunt succi melancholici & multę pituitę vacuatione. Verum de opportuno ad eum excitandū tēpore variè à medicis disputatur Gal. li. i. de ther. ad Pis. die antecedente accessionē vomitum imperat, à cibo sumpto: ac die cōsequente succū absynthii, atque duabus horis ante paroxysmum theriaca sumpta multos persanasse scribit. Arabes vomitum excitant ante & post paroxysmū, quod quum (vt ante dictum est) humor calore febrili permotus ad obsequendum sit paratior. Excita-

tur autem vomitus Galeno radice raphanidis & helleboro, quod nobis in hac re suspectum est. Itaque erit satius oximelite simplici, in aqua hordei, vel decoctionis radic. raphani dissoluto, atque tepide eo hausto vomitum excitare. Paratur & ex decocto radicis azari, feminis atriplicis fumiteræ, raphani obseruatis cautionibus, quæ in capite de vomitionibus explicantur. Interim dum hæc fiunt, & mutua quadam vicissitudine commemorata remedia vsurpantur: quæ vires sustinet & partibus male affectis prospiciunt negligi non debent. Itaque tabellæ vel condita ad eam rem conuenientia vsurpanda sunt. Probat Galenus theriacâ coctionis signis apparētibus, ante quod tempus periculosum eius vsus esse putat. Vt mur cortice citri condito, conferua buglossi borraginis, anthos, ceterac, saluie vite, rosarū, violarum, cichorii, theriaca, electuariis letitiæ, de gemmis, aromatico rosato, triasantalō, dia margarito calido, & cæteris huiusmodi, vt dia trion pipereon, & diospolitico quæ Galeno erant familiaria.

Victus ratio eodem pertinet, quæ ad incidendum, tenuandum, humectandum, & modico refrigerandum referri debet. Itaque in iusculis ex carne veruecina, vitulina, pullastro, capo cum hysopo, buglossi, borragine, radicibus aperientibus incoctis parabuntur, mixtis interdum capparibus, quorum frequens vsus cum paucō acetō & oleo per horam ante cibum

cibum plurimum confert. Salsamenta veteribus probabantur, quorum vsus penitus exoleuit. Vinum esto tenue, minus aqua quàm in ceteris febribus dilutum, siue album, siue giuum, aut fuluam fuerit. Hydromel vsurpari potest, siue simplex, siue cum radicibus aperientibus paratum fuerit.

Sequitur vt ratio lienis habeatur & ventriculi, qui fere in his febribus male habet. Lienem autem prospicitur & sumptis & admotis. Sumptis quidem remediis ante commemoratis. Admouentur cetera primum, deinde linimenta, fofus postremò emplastra. In quibus omnibus instituendis siue describendis perpetuò astringentia miscenda sunt, vt præcipit Galenus lib II. Method. Olea lienem familiaria sunt, oleum de absynthio, de capparibus, camomille, amygdalarum vtrumque, liliorum, irinum, de cheiri, horum duobus, tribusve mixtis simul, illinitur pars affecta: atque mixta cera fit interdum linimentum: cuius vis augetur additis mucilagibus seminum lini, foenugreci, altheæ, extractis in aqua hyfopi, vel decocto aliquo incidente, aperiente. Additur ammoniacum bdelliū, potissimū vbi duritiei nonnulla est coniectura, quæ in aceto acerrimo succo rutæ, oxymelite simplici, scillitico dissoluntur. Interdum miscentur adipēs anseris, capi: medullæ ceruinæ, vitulina, vbi potissimū remolliendi consilium suscipitur. Quemadmodum vbi est digerendū, puluis radicis ireos

florentiæ, enullæ, brionia, ciclamini, ceterac, cappar, seminis, rutæ, agni casti. Ex his variæ formulæ linimentorû effingi possunt. Fotibus lien obstructus, aut distētus induratusve magnopere iuuatur. Qui ad liberanda obstructa valēt, constat radicibus ireos, brionie, enullæ campanæ, polipodii, petroselini, asparagi, fœniculi, absinthio, maiorana, menta, betonica, origano, calamento, ruta ceterach, buglossa, borragine. Semine anisi, fœniculi, chamædri, chamæpyti, prassii dauci, agni casti, floribus camomille, anethi, anihos, hyperici, stęchados. Horum nonnulla in aqua & vino incoquantur, ac mixto tandem aceto fots paratur. Nam in vehementibus obstructionibus lienis, acetum vehementer probatur Galeno lib. 5. cap. 12. de simplicium medicamentorum facultatibus. Cuius incidendi, tenuandi, & penetrandi facultas geminetur si in eo scilicet igniti & candentes extinguantur. Quod si lien durior euaserit fots instituuntur ex malua, bismalua, parietaria, violaria, senecione, tapso barbato, semine lini, fœnugræci, foliis hederæ, leucocii, peucedano, & nonnullis ante explicatis simplicibus.

Materialia decocti cõtusa ac per setaceum transmissa ad effingendum cataplasma valent additis bdellio, ammoniaco, adipibus, medullis, oleis ad remolliendum comparatis, quibus farine lupinorû, ciceris permisceri possunt. Ab his ad emplastra veniendû est, quæ emolliendi vim

vim obtinent: diachylon e mucilaginis, ce-
 ratum ezipatum, philagrii, vel e linimētis ante
 paratis cera sufficienti addita, emplastra effin-
 guntur. Vbi verò est consiliū incidendi ma-
 gis, quàm remolliēdi, diachylon irreatū, & em-
 plastrū de meliloto simul permiscētur, additis
 pulueribus simpliciu ante cōmemoratorum.
 Ventriculo imbecillo consulitur oleis, lini-
 mentis & fotibus antea descriptis. Quòd at-
 tinet ad ea, quę toti metaphreno illinuntur
 initio paroxysmi ad molestiā horrois adimē-
 dā, ea interdum turō possunt vsurpari. Cuius-
 modi sunt oleū rutacēū, irinum, chamomillæ:
 titiones vino extincti in hanc rem & scapuli
 pedibus admouētur. Sortilegis & cætera quę
 à vulgò temere vsurpantur, à medicis repudiā-
 tur. à quibus tamen quę vehemēter timorem
 incutiunt & letitiam summam adferunt, non
 improbantur: quòd his sublatā febrem quar-
 tanam obseruarunt: vt à Liuijo scribitur de Fa-
 bio Maximo, qui in bello contra regem Al-
 lobrogum suscepto præ nimio timore à quar-
 tana liberatus est.

Venæ sectio, quartana affectos plurimum
 iuuat, vt testatur Galenus ad Glauconem lib.
 1, eaque vel basilicę sinistra, vel medianę, satis
 magno foramine pertusa, ea cautione, quę eo
 loco describitur: vt si sanguis flauus & rubi-
 cundus effluit, sistatur: sin crassus & ferulen-
 tus, tantum detrahatur, quantum & morbi
 magnitudo & vires postulare videbuntur.

Prodest etiam interdum & basilicā dextram aperire, vbi intemperie calida affecti hepatis, vrine rubentes, coniecturam aliquā afferunt.

De balneis & diureticis ita à Galeno præcipitur frictiones & ambulationes illis esse commodas, balnea verò minus probat: à quibus non esse arcendo putat, apparentibus signis coctionis, vt ante descriptum est. Idem plane iudicium de sudores mouentibus.

Quartana continua almodum rara est, propter humoris melancholici naturam, valde ad putrendum ineptam. Quæ si aliquando ægrum inuasit, iisdem remediis procurabitur quæ sunt in capite de febre quartana explicata.

DE HECTICA FEBRE.

Hectica febris ab *Æt.* I. habitu corporis quem occupat, appellata à principio ad finem vsque vnica constat accessione, quæ interdum à cibo magis se prodit. Huius tria sunt genera. Hectica tantum, media, & marasmodes, à varia insiti in partibus solidis humoris affectione sumpta. Eius enim in corde & cæteris partibus feruor primum genus constituit, cui si accedat humoris primigenii iactura, media constituitur, vbi verò vsque adeò calor in partes solidas egit, vt maxima de humido diminutio facta fuerit marasmodes euadit.

*Hectica sp.
cies*

Hęc

Hæc autem tria genera, non tam diuersas species, quàm vnus & eiusdem febris diuersa tempora ostendunt. Quæ enim hæctica tantum dicitur, est principium & incrementum: media, status: marasmus, declinatio: non ad salutem, sed ad interitum. vbi etiam humiditas natia partium solidarum absumpta est, nullis artis remediis in integrum restitui potest: neque vllum à medicis de ea procuranda, sed de vita producenda consilium inicitur, vt docet Gal. lib. 10. Method.

Cognitis hæctica febris causis & signis, *Curatio* quæ amplissime à Galeno li. 1. de febrium differentiis: & lib. 10. Metho. explicantur, primæ & mediæ hæcticae curatio commodissime suscipitur: si prius à medico prospiciatur, sitne primaria febris, an febris symptomata. Propterea quod remedia ad febrem hæcticam extirpandam vix reperias, nisi prius primariæ affectioni, vnde nascitur hæctica, conuenientibus remediis prospexeris. Hac ratione consilium de hæctica simplici curanda suscipiendum est: quod in duobus capitibus versatur, sumptis & admotis: hisque refrigerantibus & humectantibus: ex quibus quæ frigida sunt, vt celerius corpus immutant, ita periculosius usurpantur. Contra humectantia, ad immutandum corpus multo tempore indigent & omni vacent periculo. In his quæ sumuntur, primum locum obtinet, aër modice frigidus, qui si defit, arte parandus, aqua frigida aspersa, rosis

plurimis humi fufis, vitiū capreolis, prohibita hominum turba. Aër arte noſtra refrigeratus inſpiratione attractus, ad reſtinguendum cordis feruorem plurimum valebit. Non autem is, qui ægrum contingit, à quo propter denſatam cutim, indéque prohibitum fuliginoforum excrementorum effluuium, febris ingraueſcit. Secundus locus, cibus medicatis coctu facilibus nutrientibus atque minime glutinofis & excrementitiis, quibus, vbi vires naturales valent, tutò vti poſſis. Vbi verò præ nimia partium principum ariditate imbecilliores euaserunt, tum coctu facilioribus vtendum. Cõferunt igitur iuſcula ex carnibus vitulinis, gallina, capo, pipione, pulluſtro cum herbis humectantibus & refrigerantibus parata. Succus ex his expreſſus, & quæ vulgò conſumata appellantur, diſtillata in diplomate ex iifdem carnibus & perdicibus confecta eodem pertinent marci panes, gelatinæ, & quæ ex teſtudinis carne cancerorum fluuiatilium, limacum parari à medicis conſueuerunt.

Vini abſtinentia ſi vires ferant, eſt ſalutaris: atque eius loco aqua hordei, hydroſachar, aqua inſuſionis liquiritiæ, ptifana cum paſſulis, hordeo, pauca liquiritia parata. Quòd ſi virium imbecillitas id non ferat, vino tenui aqua cocta, multum diluto, vtendum eſt in paſtu. Ceteris à paſtu horis, ad mitigandum febrile incendium, commodus eſt vſus iulebi violati, cum triplo aquæ hordeacæ, ſyrup

rupi nenupharini, iulebi rosati : in his quæ sumuntur, non meminit medicamentorum purgantium Galenus, quæ tamen salubriter usurpari possunt. Nam quum propter alienum calorem ventriculi & hepate minus belle, suo officio, in coquendo cibo, fungantur: accidit, vt maxima impuritas in primis venis colligatur, nisi ei purgandæ medicamentis blandioribus cõsulatur. Itaque cassia, manna, catholicum interdum cum rhubarbo iunctum, aut eius infusione, pro vario medici cõsilio à medicis probantur. Quemadmodum & clysteres ad refrigerandum & humectandum comparati. Interdum etiam ad nutriendum. condita refrigerantia ventriculo & hepati robur addentia prætermitti non debent. Cuiusmodi sunt, quæ parantur ex conserua rosarum, cichorii, nenupharis, buglossi, borraginis, pulvere electuarii, diamargariti frigidi, triasantali, abbatis, margaritis, lapidibus preciosis antecõmemoratis. Hordeata cum decocto capi iu- ^{Cibi} uenculi parata, vel cui caro capi minutim cõfisa, immixta sit magni est momẽti ad corpus nutriendum. Quemadmodum & lac muliebri, asininum, caprinum, quorum omnium à muliebri, præstantissimum est asininum. Reens ex vberibus sugatur, vel inducta in cubiculum asina, nullo fere tempore interposito, ab ægro absorbeatur. In cuius vsu ea cautio seruanda est, quæ describitur à Galeno lib. 10. Meth. violati cum oxysacchare interdum iuncti, sy-

Vt si nedorulentus ructus cōsequatur, vel pulsus debilior euadat, abstinemus eo: sin nulla noxa, tum eo cum saccharo vel melle vtendū est. Sanguinem hominis fani quidā in hoc affectu vsurpant, cui alimenta antea instituta non cedant: sed quia inhumanum & crudele haberi posset, eo abstinendum est.

Alterum caput complectitur quę corpori admouentur: quę duorum sunt generum. vnum quidem toti corpori conuenit, alterum alicui eius parti. Prioris generis sunt balnea, linimenta & olęa, quę toti corpori à balneo illinuntur. Bañei quatuor partes constituit Galenus: primam laconicum, alteram lauarum, seu aque calidę balneum quod calidarium appellat: tertiam balneum aque frigidę, postremum sudatorium.

Primę duę partes balnei, etsi propter calorem minus videntur hectico conuenire, tamen ad apparandū corpus tertio balneo plurimum conferunt, & ad totum aque frigidę vsū, cuius frigus, à partibus antecedentibus balnei concalactis refringitur. Deinde hectici corpus superioribus balnei partibus rarefactum, aque frigidę vim facilius admittit. Tertię partis balnei vsus valde periculosus, vbi corpus in febrem marasmodem incidit. Verū satius est tentare anceps remediū quàm ægrum certo exitio relinquere. Hisce balnei vtendi tempus commodum, definitur tribus aut quatuor à cibo assupto horis, vbi in ventriculo

triculo & hepate concoctio est absoluta. A balneo æger modice fricandus detergendusque est, atque oleo rosaceo, violaceo, nenupharino, unguento resumptiuo, butyro in aqua rosarum loto perungendus, tum ad refrigerandum, tum ad prohibendum humiditatis receptæ effluuium. Posterioris generis, quæ corpori admouentur sunt epithemata, olea commemorata, cerata quæ cordi admouentur, Itaque oleis ante descriptis regio cordis perungetur, vitatis vehementer adstringentibus, quæ thoraci apposita difficiliorem reddunt respirationem. Ex iisdem cum mucilagine feminis psilii extracta in aqua rosarum, cum cera linimentum parari poterit. Singulare existimat Galenus suum ceratum refrigerans cordi refrigerando, quod subinde commutandum censet, ne concalfactum, cordis incendium adaugeat. Cataplasmata in eandem rem parabuntur ex hordei, fabarum farina subacta cum succo lactucæ portulacæ.

Epithemata probat Galenus ex succo semperuiui, lactucæ, omphacii, in quibus inculcatum linteolum cordi admoueat. Parari etiã possunt ex aquis rosarum violariæ, lactucæ, nenupharis, pauco vino, aceto, aqua buglossi, borraginis, scabiosæ, cum quibus trochisci, de camphora dissoluantur, lignum aloës santala omnia. Renes & totum metaphrenum, oxycrato oxichodino & oleis ante commemoratis refrigerantibus illini possunt.

Quid Syno-
chus

Quid *synochus* febris, quot eius genera, quæ signa & causæ explicantur à Galeno lib. 9. Meth. & lib. 1. de crifibus, quibus diligenter à medico cognitis, vtriusque curatio explicanda est. primum eius quæ ex pers est putredinis, cuius curandæ consilium Galenus complectitur duobus generibus remediorum, venæ sectione & aquæ frigide potione, venæ sectionem probat ad animi vsque deliquium celebratam. Verum hoc tempore maluimus venæ sectionem in plures vires partiri, quam in eius consilio sequendo, ægro larga sanguinis missione, periculum creare. Hæc antequam à medico imperetur, non solum obseruandæ sunt cautiones, quas docet lib. 9. Metho. med. Verum etiam clysteres blandi & medicamentâ purgantia blanda, vt cassia, catholicum, syrpus infusionis rosarum recentium, rosarum pallidarum præscribi possunt: quemadmodum & rhubarbari infusio in decocto conueniente facta. Fieri enim non potest quin cum illo summo corporis incendio impuritas quædam coniuncta sit, quæ si abesset, nonnunquam blandorum medicamentorû vsus necessarius. In altero genere remedii, nempe aquæ frigide potione, eaque liberali, plurimum spei collocat Gale. si obseruentur cautiones quæ ab eodem explicantur. verum quum sit difficilis harum conditionum obseruatio & aquæ frigide occurfus quam plurimos læserit, vt ipse met.

Curatio

met Galenus testatur eo saepe neglecto reme-
dio aliis tutiorib⁹ utimur, oxymellite Galeni
interdū cum aceto solo, interdum succo limo-
num parato oxyfaccharo acetoso syrupo sim-
plici & febrem remediis humectantibus & re-
frigerantibus, vt capite de febre tertiana ex-
quisita, explicata sunt: nempe apozematis, &
victus ratione iisdē facultatibus prædita. Ne-
que verò his ad extinguendum incendium v-
tendum est, verum etiam epithematis cordis
regioni & hepatis admouendis: oleis refrige-
rantibus & humectantibus, & linimentis toti
metaphreno illitis; quod vicinitate vasorum
magnorum in quibus sanguis incalescit, vehe-
menter incalescat atque ab eo refrigerato,
consecutione quadam vicinæ partes refrige-
rentur. Quæ ad vires sustentandas valent, lo-
cum habere possunt: siquidem imbecillæ præ-
nimio calore fuerint, de quibus superioribus
capitibus disputandum est.

Alterum genus synochi cum putredine
coniuncti iisdem plane remediis profligari so-
let, quod quanto superiore est vehementius
& periculosius, tanto maiore studio. Curatio
eius à perito medico suscipi debet: quæ Gale-
no non videtur alia esse, quam tertianæ con-
tinuæ, propterea quòd existimat putrentem
sanguinem in bilem flauâ degenerare, eaque
sanguinis mutatione synechin biliosam fieri,
vt ante explicatum est. Quare in ea curanda
plane eadem remedia vsurpanda sunt.

Quòd si à Galeni sententia discedens cum

Arabibus synochū putrem in aliud genus febris non degenerātem statuas, quōd primum fera humorum putreant ac deinde sanguinis partes ad putrendum magis paratę: tum remedia instituenda sunt, quę putrem humorem vacuent, & quę impediānt ne noua fiat putredo.

Putri sanguini vacuando conueniunt venę sectio & purgatio. Venę sectio semel atque iterum, vel etiam saepius iterari potest, si vires ferre possint, vt monet Galenus libro nono Metho. Purgatio catholica conuenire videtur, cum omnes humores putreant, & potissimum cholagoga & phlegmagoga, quōd hæ sanguinis partes cęteris facilius putreant. Itaque ex catalogo syruporum medicamentorum & compositorum ad eandem rem pertinentium seligenda sunt, quę his humoribus vacuandis conueniunt, de quibus sepe antea disputatum est. Ante quorum vsum syrupi apozemata refrigerantia & leniter aperientia conferent. Nam liberalis obstructionibus ne noua putredo suboriatur præpedient, & humorē ipsū apparebunt: quorū vsum & à purgatione repeti debet, vt vtriusque remedii mutua sit vicissitudo. De his quę vires recreant epirhematis cordi adhibēdis oleis & linimentis, lumbis & renibus illinendis, nihil aliud præcipi potest, quā quōd superius de his disputatum est.

DE FEBRE PETSILENTE.

Pestilentis febris duo sunt genera, vnū quidem simplex, omnis plane putredinis ex-^{Quid pestifera febr.} pers, quæ febrium putridarum causa proxima posita est. Nam solius qualitatis virulentæ cōtagione, quæ spiritus primum deind. humores inficit, molestum est. Alterum genus ex putredine humorum nascitur, cui venenata quædam aura adiuncta est, neque enim humores putrentes eam pariunt, sed illis coherens inapplicabilis quædam qualitas ab aëre ambiente in corpus inducta.

Prius genus ostendunt, calor totius corporis mitis, vrinæ naturalibus similes, pulsus languidus, paruus, corporis vniuersi iactatio, deliquium animi, nauſea vomitus, bubones interdum antecedentes, interdum consequentes, vtrique generi communes.

Posterius genus præter commemorata signa alia habet putribus febribus communia, dolorem capitis, corporis totius incendium, quod interdum magis intrinsecus quàm extrinsecus se prodit, delirium vrinas interdum turbidas. Vtrunque genus ex inspiratu aëris, vel per diastolas arteriarum attractu ortum ducit, quæ qualitatibus manifestis adiuuatur. Nam calidioribus aëris constitutionibus & humidioribus corpora pestilentie sunt magis opportuna.

Aëris contagionem adiuuat corporis propensio, vt docet Galenus libro primo de fe-

bribus. Quæ enim corpora obstruuntur vel abstringuntur, vt non sit libera humorum in corpore ventilatio, ea facile in febrem pestilentem, incidunt. Ea denique quæ magnam humorû colluuiem intemperati victus sibi in corpore accumularunt.

Aëris autem contagiō proficiscitur ex cadaveribus non inhumatis, aquis stagnantibus, ventis ex loco aliquo putrente halitum putrem importantibus, aut cœlesti quadam qualitate prorsus nobis incognita, per vniuersum aërem diffusa.

Existunt enim morborum popularium semina in ipso aëre. quæ Arabes ab ipso cœlo demitti existimarunt. Vtriusque autem generis cum magna sit vis, in vita nostra oppugnanda, eius præcauendi imminentis & præsentis propellendi ratio diligens haberi debet. Præcauebitur, si aërem contagiosum immutaueris & corpus ad obluctandum venenatæ qualitati aëris comparaueris. Itaque quærendus primum est aër salutaris, qualis à Galeno describitur libro primo sanitatis tuendæ, eo vitato, qui contagione viriatus est. Qui si propter vitæ institutum immutari non potest, immutabitur accensis ignibus priuatim ex lignis communibus, aut odoratis, vt iunipero, roremarino, suffumigiis paratis ex ligno aloës fantalis, benioyn, stycare calaminta, foliis lauri, eiusdem baccis & iuniperi, maiorana cæteris denique herbarum, quæ reddunt sua-

nem quendam odorem quibus & vestes suffumigabimus Verum in instituendis his suffumigijs habenda est ratio aëris, qui si calidior euaserit, non ita calidis vtendum est.

Præter hæc remedia ad immutandum aërem conuenientia: lotiones manuum ex vino odorato, aceto, aqua rosarum recreandis viribus & depellendę contagioni plurimum conferunt: tum poma odorata naribus sæpe admota, cuiusmodi sunt, quę parari solēt ex ambra, mosco, ciuetta, benioyn, styrace, labdano, iride florentina, ligno aloes, santalis, maiorana, cæteris denique ex quibus pulueres odorati fiunt: quę ditioribus vsurpatur. Pauperiores nodulum parant ex roremarino, thymo, maiorana, floribus cardiacis, lauandula, quam in aceto macerant, atque naribus dum per publicas vias iter faciunt admonent sæpissime. Alii radicem enulæ campanæ in aceto maceratam in eundem vsum cicumferunt.

Corpus ad contagioso aëri resistendum comparabis si tam studiose vitam tuam institueris, vt in victus ratione nullo modo delinquas. Sic enim fiet vt nulla in corpore cruditas colligatur, impeditaque corporis obstructione vel adstrictione libere vniuersum corpus ventiletur.

Quod si accidat, vt corpus propter neglectam victus rationem excrementis abundet, aut plethora distendantur vasa, tum de corpore purgando cogitandum est, & plenitudine,

fectione venæ adiuuanda.

Purgationes in hanc rem cōueniunt blande, ex cassia, rhubarb. catholi. diaphœnico, & medicamentis, quę peccanti in corpore humori conuenire videbuntur, siue in pilulis, siue in potionibus exhibeantur: non prætermis- sis clysteribus, ad præcautionem plurimū conferentibus. Catapotia rufi, quę vulgò cōmunes appellantur, in hac re vehementer ab omnibus medicis valde probantur: quibus pulueres rerum contra venena pugnantium permiscuntur, vt boli armeni, terræ sigillatæ, tormentille, diptami, smaragdi & reliquorum lapidum preciosorum.

Neque verò satis est, diligentem victus rationem instituire, aut vitia ab ea emendare, verum etiam muniendū est corpus certis quibusdā antidotis, ne dum imprudens cum contagiosis hominibus versaris, hac lue pestifera inficiaris. Itaque parabitur opiata ex conseruis nenupharis, buglossi, borraginis, rosarum, cortice citri condito, mitridatio, theriaca, pulueribus cardiacis, ambra, rasura heboris, vnicornis, cornu cerui, osse de corde cerui, margaritis, cæterisque lapidibus preciosis, pulueribus electuarii, diamargariti frigidi, triasfantali, & horum nonnulla syrupis de limonibus vel oxyfaccharo excepta, quotidie ad iuglandis magnitudinem vsurpantur.

Pauperiobus, radix enulle campanę in aceto macerata, eaque mane masticata: vel certè
illa

illa celebris antidotis mithridatis omnium doctissimorum medicorum iudicio vehementer comprobata. quæ constat ficu, cui diuiso nucleus nucis imponitur, cum aliquot foliis rute & granis salis, mane ante cibum quatuor horis sumenda. Aliis solenne est interiorem nucem in aceto macerare, eamque mane deuorare. Aliis allium, quod theriacum rusticorum appellant.

Præsentis pestis depulsio, etsi valde sit difficilis, tum propter ministrorum, qui agro opitulentur penuriam, tum morbi ipsius κακόνδεσιν omnibus suspectam: tamen certis remediorum generibus iuuari possunt, & sæpe ubi in tempore consultum est, ab hac contagione vindicari.

Simplex pestis quæ cum putredine non est coniuncta, percurari potest sumptis & admodum, qualitate manifesta & occulta quadam, malignam vim oppugnantibus. Sumuntur portiones cardiacæ, in præcautione antea descripta & cætera electuaria quæ hoc capite explicata sunt. Syrupi refrigerantes, cuiusmodi sunt, de succo acetosæ, oxyfaccharum, de limonibus, de omphacio, de ribes potissimum ubi vomitus molestus est, iulco violatû, rosam, quæ decocto herbarum & seminum cardiocorum interdum dissoluntur, interdum in aqua hordei, decoctionis multa acetosæ, in qua multa acetosa decocta fuerit.

Medicamenta purgantia raro vsurpantur:

locus tamen esse potest, cassiæ, cathol. clysteribus ad feces subducendas mixtis perpetuo alexipharmacis.

Extrinsicus admouentur epithemata cordi roborando accommodata, quæ parantur ex aqua cardui benedicti, morsus diaboli, acetosæ, calendulæ, scabiosæ, melissæ, buglossi, borraginis vino pauco bene odoro, aceto: in quibus pulueres cardiaci dissoluuntur vt diamargarit. frig. lantalorum omnium, puluis ligni aloes.

Quod si ventriculus, sique adeo sit imbecillus præ vomitu, vt quæ ingeruntur continere nequeat, tum illi consulendum est fotu, linimentis, scutis antea explicatis.

Secundum
genus pestil.
febr.

Alterum genus febris quod adiunctam habet putredinem iisdem remediis procuratur, quæ in curatione febrium putridarum descripta sunt. Nam quum ea, vel quotidiana, vel tertiana, vel quartana sit, quæ remedia iis profligandis conueniunt, eadem & pestilenti febrî putridæ conferent, modò tantum studii colloces in oppugnanda virulenta qualitate pestis autore quantum in putredine detrahenda, in qua multo blandioribus pharmacis vtendum, quàm in ceteris eius generis febribus putridis, quòd natura vehementer à contagiosa qualitate afficiatur.

Curatio

Venæ sectio in hac locum habet eius potissimum, quæ proxima est loco affecto bubone: vt si inguem inuaserit, saphena aperiatur, si axillam

basilica eiusdem lateris. Quæ quidem in priorre febris genere omnibus medicis suspecta est, quòd ea natura debilitata facile à venenata qualitate opprimatur. Quæ admouentur cum iis quæ superius explicata sunt.

Curationis pars postrema in bubone foras trahendo posita est, quòd moliemur oleis calidis, cucurbitulis, columbis, catellis recēs per medium sectis & parti admotis, cataplasmatibus, quale est illud celebre, quòd paratur ex cæpe cocto cum theriaca sub cineribus, vel quòd paratur ex diaculo ireato, puluere cantharidum cum oleo scorpionum, cui oleo tantum tribuitur, vt nonnulli eo illiti quantumuis sævam euitarint pestilentiam, vt scribitur in scholiase Mesues capite de oleo scorpionum: ab his ad cauteria actualia veniendum. Verum in horum remediòrum vsu in principio vehementioribus non est vtendum, ne vires concidant. quòd si periculum in mora fuerit, tum iis quæ vehementer virus foras reuocent vtendum erit.

DE COMPOSITIS FEBR.

EXpositis singularium febrium curationibus proximum est, vt de cõpositis aliquid dicatur: quæ quoniam iisdem remediis procurantur quæ superius descripta sunt, idcirco earum explicatio separata non est necessaria. Si

Feb: composita

tertiana intermittente conflatur, vt hemitri-
 taxus, in ea curanda id consilium sequendum
 est, quod capite de febre tertiana intermitten-
 te, & quotidiana continua antea explicatum
 est. Idem de cæteris implicatis & confusis fe-
 bribus sentiendum est.

Cura

Postremum illud est totius curationis ca-
 put, vt habeatur ratio symptomatum, quæ vi-
 res deiciunt, aut morbum ipsum adaugent:
 cuiusmodi sunt vigiliæ immoderate, somnus
 comatodes, vacuatio immoderata sanguinis,
 sudoris, aut vomitus, vel per aluum facta ex-
 cretio symptomata, dolores capitis vehemē-
 tes, sitis intolerabilis, icterus, syncope. Quæ
 interdum vsque adeo ægro molesta sunt, vt
 neglecta febre, medico necessario, in eorum
 amotione sit decumbendum. Itaque si vigi-
 liæ in multos dies productæ vires deiciant &
 morbum foueāt, primo quoque tempore, de
 iis mitigandis consilium suscipi debet. Vniuer-
 sum autem consilium positum est in remediis
 refrigerantibus & humectantibus, tam sum-
 ptis quàm admotis.

Sumitur syrupi vialotus, nenupharinus, ro-
 farum siccarum, de papauere, diacodium, qui
 interdum cum cochleari sumuntur, vbi fluxio
 in fauces decumbit: interdum verò dissoluun-
 tur in decocto lactucarum, portulacæ, passula-
 rum, dactylorum, florum violarum, nenupha-
 ris, seminum frigidorum, atque somni tem-
 pore & media nocte exhibentur. Eodem re-
 feruntur

feruntur hordeata cum decocto lactucarum parata, admixto semine papaueris albi.

Extrinfecus admouentur fronti & temporibus aquæ destillatæ nenupharis, lactuce violarum, solani, betonicæ, acetosæ vulgaris, lac nutricis: horû duobus tribusve mixtis & cum modico aceto, inculcato linteolo, fronti & temporibus admouentur.

Aliquando albumen cui vnus permiscetur, quorum loco folia lactuce, vitium eidem parti admouentur, & folia flores violarum & rosarum recentium. Ab his ad olea progrediendum est: cuius generis sunt violatum, rosaceum, nenupharinum, papauerinum, quæ in aceto & aqua rosarum lauantur aut citra lotionem vsurpantur. Ex oleo rosaceo cum paucio aceto fit oxichodinum, somno conciliando remedium valde commodum, ex quo addita mucilagine seminis psilii, fit vehementius frontale, & aquis refrigerantibus. Ad eam rem parantur frontalia sicca ex floribus violarum nenupharis, rosarum, summitatibus anethi, semine lactuce, papaueris, portulacæ, radice mandragoræ, ex quibus simul leuiuscule contusis & inter duas telas receptis fit frontale, quod aqua betonicæ lactuce, rosarum violarum vaporatur, antequam admoueat.

Ex iisdem rebus in puluerem comminutis additis oleis refrigerantibus, populeo, cera sufficienti paratur massa emplastri pro fronte & temporibus. Cataplasmatibus eadem vis inest,

que parantur ex carne pomorū sub cineribus coctorū, & cum aqua rosarum, betonicę nenupharis, aceto inalaxata. & inter telas posita fronti & temporibus admouentur. Eodem pertinet cataplasma quod ex farina hordei, cum succo lactuce, portulacę subacta. Quod si his remediis vigilię rēundi non possunt, rasum sinciput, oxyrrhodino perfundi potest.

Neque verò minor vis inesse videtur balneis, quę ad lotiones pedum parantur ex foliis vitis salicis, lactuce violarię, floribus camomille, anethi, his enim non solum acres humores vigilię causę reuelluntur, verum etiam per quandam frigiditatis & humiditatis distributionem conciliatur somnus. Horum balneorum portio nonnulla seruari potest, in aqua tepida linteolū madefactum immergitur & naribus admouetur, vapores enim hoc modo humidi in caput recipiuntur, atque somnum adferunt.

De his quę cordi admouentur nulla est apud veteres præceptio. Imò verò Galenus libro de locis affectis, soli fronti admouenda esse putat, quę ad somnum inducendum valēt: tamen vsu epithematū frigidorum & humidorum cordi admotorum ægri ad somnū capiendum propensiores redduntur: dum enim mitior calor cordis redditur: eorum vsu, cerebrum ipsum vaporibus acerbis minus feritur: quare his inter somnifera locus esse potest. Horum somniferorū vsus rectus quidē modus

dus esse libet: nam si immodice his quidam v-
 tatur, veternum & graues alios morbos inue-
 hit. Somnus comatodes interdum fit, vel pro-
 pter immoderatas capitis & frontis perfusio-
 nes ex rebus frigidis & humidis, vel quòd pi-
 tuita frigida in cerebro contenta sit, quæ so-
 poris est causa. Itaque vbi somnus eiusdem æ-
 grum inuaserit, de excitando ægro cogitan-
 dum, ne grauior aliquis affectus consequatur.
 Excitabitur autem clysteribus acrioribus, vin-
 culis in articulis brachiorum, crurū & pedum:
 frictionibus manuum & pedum linteolis di-
 rioribus. earum namque partium vehementi-
 bus concussionibus excitatur æger, item cu-
 curbitulis admotis ceruici, sternutatoriis, fac-
 culis siccantibus capiti admotis, quod rasum
 foueri poterit lixiuio sarmentorum, in quo
 herbæ cephalicæ incoctæ fuerint, ac post fotū
 illini oleis calidis. Confectiones atque po-
 tiones cephalicæ ex aqua saluię, cum mithrida-
 tio, cum conferua anthos borraginis paratæ
 eodem pertinent.

Tertium symptomata febres interdū con-
 sequens est dolor capitis, cuius magnitudo, si
 tanta fuerit, vt inde consequatur virium deie-
 ctio, primo quoque tempore, de eo sedando
 consilium capiendum est, subductis prius di-
 ligenter omnibus causis, à quibus capitis do-
 lor nasci potest, vt singulis causis sua conue-
 nientia remedia accommodentur. Itaque si
 doloris causę extiterint vapores acres in ce-

rebrum delati & rapti propter aluum nimis strictam, blandis medicamentis & clysteribus aluo sollicitata, dolor cessabit. Quòd si feruor sanguinis aut alterius humoris putrentis propter excitatos à se vapores, dolorem capiti attulerit, tum venæ cephalicæ aut medianæ sectio, huic sedando plurimum conferet, antecedente prius leni pharmaco. Quibus remediis si egrum non iuueris, frontalia prius explicata usurpari possunt. Admoueri concurbitule ceruici, raso capiti, catelli viui per medium secti, pulmones animalium recens maçtatorum per se, vel in decocto aliquo cephalico prius immersi, pullus gallinaceus, perfusiones capitis & potissimum syncipitis, ex oleis hume stantibus. Cataplasmatibus eodem pertinentibus, & cæteris eius generis remediis, quæ capite de Cephalea ample ab autoribus describuntur: vt pedum lotiones & manuum in aqua calida immersiones.

Neque verò minus molesta esse solet ægrotus vehemens, quæ est frigidi vel humidus, vel vtriusque appetitio, ab immodico calore per vniuersum corpus fuso, & siccitate manas: cuius etiam interdum causa est humor biliosus in ventriculo contentus, vel ipsius ventriculi tunicis infarctus, atque tum amaror incredibilis in lingua ægro valde molestus sentitur, cuius causa esse possint omnia quæque optima alimenta, quæ amarorem quandam præ se ferre videntur. Ipsa denique pulmonum cor-
ruptela,

ruptela sitim aliquando parit intolerabilem. Perspectis his sitis immoderate causis, quærenda sunt remedia illis profligandis conuenientia. Itaque si causam habet humorẽ biliosum in ventriculo herentem, cholagogis medicamentis vacuanda est: atque ventriculi totiusque corporis post purgationẽ, summo calori & siccitati consultadum, his, quæ vim habent humectandi & refrigerandi, cuius generis sunt aqua hordei, ptisana, oxymel simplex syrup de limonibus, acetosus simplex oxyfacccharum, syr violatus, de cichõ. Et apozmata quæ ex herbis & radicibus eadem facultate præditis parantur, quorum omnium tutissimus est vsus in ipso morbi incremento, & vigore, quo tempore seuißima solent esse symptomata. Eius verò sitis quæ causam habet pulmonis putredinem, nulla leuatio esse potest, quantumuis humectantibus & refrigerantibus eam oppugnes, sed aëris frigidi inspiratione, vtcunque remittenda est. Balnea probari solent ad sitim extinguendam, contractã ex totius corporis siccitate & calore, quorum vtendi tẽpus commodũ supra explicatum est.

Lingue scabrities & nigror in vehementibus febribus sepe visuntur. nigror quidẽ ægrominus molestus, sed tamen certũ maximi incendii iudicium: originem nanque habet à fuliginosis excrementis, per venas & arterias in lingue corpus spongiosum delatis, atque in eius extima superficie herentibus. Tales sordes

in ea gignūt, quales fumus in externa camini superficie excitat, nēpe atras, quæ & scabram & aridam linguam efficiunt. Et quoniam ea linguę ariditas & scabrities ægris molesta esse solet, danda est medico opera vt ea mitigetur: mitigabitur autem his, quæ sordes eas detergent & humidam linguam reddunt. Cuius generis est aqua hordei, in qua aliquid mellis rosati, vel oximellitidis, vel syrupi violati rosati, acerosi dissolueris. Saccharū violatum, quibus adduntur interdum aquæ destillatæ, lactucæ, cenchuris, caprifolii. Eodem pertinent noduli parati ex semine cydoniorū, psyllii, melonum, lactucæ, gummi tragagantia, saccharo cudo, qui in aqua rosarum vel simili macerētur, hisque lingua fricabitur. Possunt & sordes detergi spongia leuiter aspera, in aqua hordei immersa, cochleari argenteo, vel aliquo instrumento ad id parato. Quæ admoventur collo ad prohibendū ne fuligines atre, nigrore linguam inficiant, ea sunt eiusmodi, vt per se ægrum parū iuuēt, vt sunt folia cynoglossi, lactucę, cerophilli, & cætera quæ à mulierculis temere vsurpantur.

Reliqua sunt symptomata quæ in vacuatione immoderata & in mutata qualitate posita sunt. Vacuatio quę febres sequitur multiplex est, sudor, vomitus, deiectiones, hæmorrhagia, quę vel sunt morbi vi, vel sponte naturæ. Quæ morbi vi accidit vacuatio, primo quoque tēpore à medico remedijs cōuenientibus

ribus est prohibenda: vt hæmorrhagia, cucurbitulis, ligaturis, venę sectione, potionibus refrigerantibus, & astringentibus, cum cæteris remediis huic symptomati conueniētibus, vt succino, siue trochiscis de carabe, cortice oui combusto, lapide hæmatite, bolo armœnię, terra sigillata, syrupo myrtino, vel ex rosis ficcis, aut cydoniis, vel de ribes parato. Idē omnino præcipitur de sudore atque alui deiectionibus, quæ si accidant die critico cum signis coctionis, coniuncta & ab indicatorio die præmonstrata bono esse solent, de quibus multę exat. apud Hippocratem præceptiones. Quæ si vehementiore motu naturę immoderata euaserint, sisti debent: tum enim naturæ molesta esse solent, vt docetur apud Galenum libro de causis symptomatum vbi hunc naturæ impetum comparat his qui per locum decliuem feruntur, nec inchoatum motum sistere possunt. Reliqui sudores (quemadmodum alui deiectiones) symptomatici cohibendi sunt potionibus refrigerantibus & abstringentibus, oleis toti corpori illitis supra enumeratis, vt & emplastro de dactylis supra totum abdomem aut vnguento comitissę lumbis & renibus appositis.

Sic etiã de vomitu præcipitur à medicis quem immoderatum reprimes sumptis & admotis, Nam eius sistendi ratio eadē plane est, quæ immodici alui floris, nimirum sumptis & admotis. Sumuntur per os, quę ventricu-

lum roborat, iuleb rosatum, syrupus de menta syrup. granatorum, oxyfaccharum, potiones cardiace, potissimum ubi venenata qualitas vomitus immoderati causa fuerit. Potiones ex rhubarbaro partim infuso, partim in substantia exhibitæ. Clysteres ad motum naturæ deorsum conuertendum in vomitu, sed in alui fluxu contra, scilicet ex constringentibus & sistentibus comparati: extrinsecus admoventur prædicta olea astringentia, fots ventriculum confirmantes linimenta similia, frictions molles ventriculi: denique cerata & emplastra de quibus antea in curatione februm sparsim disputatum est.

Ad imitandam qualitatem pertinet *Regius morbus*, de quo copiosissime ab Hippocrate multa scribuntur, quibus ostendit, cum ante diem septimum minime esse salutarem: quam nonnullos commemorat in epidemiis, qui auriginosi facti ante diem septimum conualuerunt: qui verò diem septimū consequuntur, si quidem criticus fuerit salutaris esse solet, nempe bile febris causa e vasis in habitum corporis effusa, in quo heret, tum propter cutis densitatem, tum propter humoris crassitiam. Atque huius quidem regii morbi maior esset commoditas, si comitem haberet insignem quandam euacuationem, per aluum vel nares.

Causa

In hoc tollendo vtendum est his quæ aperiunt syrupis & apozematis, & his quæ sudores mouent,

mouent, vt impeditę vię expediantur : deinde balneis conuenientibus, cutis aperienda, crassa bilis in spiraculis hærens tenuenda cuius auxilii multos se à regio morbo liberaffe scribit Gal. lib. 6. de locis affectis.

Syncope verò omnium symptomatum gra- *Syncope*
uiffimo, (quòd frequens de medio tollat) subinde occurrendum. Nam nisi promptiffime huic prospexerimus, nihil substantię eius, qua nostrum corpus regitur, integrum remanebit. Sed derepente, tum spiritum, tum calorem natiuum, tum humidum illud primigenium & radicale, ac proinde solidorum corporum temperamentum, quibus veluti vno vinculo, robur totius corporis continetur collabi ac dissipari necesse est. Quę quum à magnis ac vehementibus iisdemque diuersis causis ortū habeat, in iis febribus acutis, quę corpus colliquant, (quòd & in longis aliis morbis sapiffime accidit: pro causarum diuersitate, diuersa erunt adhibenda remedia: sicut à Galeno scriptum est II. Method. & priore ad Glauconem. Nam vel à succis vitiosis, aut venenata qualitate, & aëris ambientis malitia, vt in cōstitutione pestilentiali, aut vigiliis immoderatis, & animi motibus vehementibus, vel euacuatione immodica: aut nutrimenti defectu & atrophia accidit. Ad quę virium lapsum, propter exolutum calorem protinus succedit frigiditas totius corporis, & ex lapsa, solidorum corporum substantia, sudor

συγκοπικός & διαφορικός tanquam duo παθογνωμονικά τῆς Συγκοπῆς symptomata: Ad quæ & alia succedunt, nempe pulsus defectio, & sensus motusque priuatio.

Quum igitur alicuius humoris vitium & impuritas syncopes fuerit in causa, protinus tollenda est cacochymia, cathartico aliquo humori expurgando conueniente, pro partis affectæ natura in qua humor ipse consistit. Quod si in ventriculo, intestinis & visceribus delitescat, tum blandis clysteribus tum potionibus deturbenda erit materia: cholagogis si biliosa, vt in tertiana simplici dictum est: phlegmagogis si pituitosa vt in quotidiana: melanagogis, si melancholica quemadmodum in quartana superius demonstratum est: vel etiam horum duobus tribusve mixtis, ac rite proportionatis, quum multiplex ac varius humor deprehenditur. Vomitus quoque à syncope liberat, vbi humor ventriculi orificium vellicans καρδιαλγίαν excitarit in his febribus, qualis in cholera morbo accidere solet isque citandus potionibus supradictis erit.

Si verò spiritus corrumpatur, vel alteretur à venenata qualitate, siue interna sit ab aliquo membro, siue externa, vt ab assumpto veneno, vel ab ambiente aëre: virus quam longissime à corde reuocandum, cucurbitulis partibus externis appositis, frictionibus, ligaturis. Cor verò roborandum ac virus ab eo repellent-

pellendum, tum sumptis tum admotis remediis ex herbis, & earundem seminibus, floribus, radicibus rosarum violarum, nenupharis, endiuia, oxalidis, scariole, cichorii, lactuce, arnoglossæ, pentaphili, portulacæ, succo limonum, citrii mali, cydoniorum, granatorum, ribes, pomorum curtipendulorum & bene olettium omphacii: ex quarum succis, liquoribus, aquis distillatis, corticibus, syrupis, conferuis & pulueribus parantur epithemata, opiata tabellæ, condita & stillatitia restauratia additis speciebus & trochiscis diarrhodi abo. dianthi gariti frigidi, triasantali, de terra sigillata, bolo armenia & caphura. Item lapidibus hyacintho, saphiro, margaritis, cristallo, smaragdo, vtrisque corallis, osse de corde cerui, cornu vnicornis, auro quibus rite concinatis & adhibitis syncopæ medebitur, maxime vbi aliqua viscerum inflammatio, vel delirium subest.

Si verò nullus ardor ingens adsit, his que qualitate tum manifesta tum occulta (vt in supradictis dici quidem potest) cordi robur adferunt: simili modo syncopæ occuremus, ex radicibus, seminibus, & floribus herbarum, atque earundem aquis, syrupis & conferuis buglossi, borrag. valeriana, enule campanæ, zedoaria, galangæ, cyperi, imperatorie, angelice, ocymy melisse, rorismarini, maioranæ, hyperici, pulegii, calaminte, epithemata, inunctiones, epipasmata, opiatas, pulueres, condita, tabel-

las conficiendo: additis xiloaloe, cortice citri, cinamomo aromatico, maci, gariophyllis, nuce muscata, croco, spica, vtraque, mosco, ambra. Nec vino odorifero quod sua substantia spiritus quam celerrime reparat. Quibus etiam appositissime addi possunt confectiones anarcardi alchernes, aromat. rosat confectio, ligni aloës, diamoscum dulce diambra, etiam de gemmis, letificans Galeni diamargaritū calidum, diacamerō, dianthos. Hec omnia & antedicta, syncope & spiritum exolutioni, à quacunque causa fiat, obsistunt, modò ipsi intemperiei contrariis qualitatibus occurratur.

Conuenient itaque eadem remedia & spiritus dissipationi, quæ à vigiliis, vel animi motionibus & pathematis accidit, modò ea quoque adhibeantur ad conciliandum somnum in vigiliis immoderatis, quæ superius dicta sunt: & animo, immodicis laboribus, curis solitudinibus tristitia, mœrore, ira vel excandescencia fatigato solatia quæcunque adferemus.

Sic etiam maxime antedicta huic synopes cause commodabunt, quæ ab immodica euacuatione & nutrimenti penuria accidit: in quibus alimentorum præcipue habenda est ratio, quemadmodum & in his qui ab ipsis febribus reualescunt conuenientibus alimentis quàm ocissime succurrendum est, ne vel tarditate nimia alimenti deficiant ægri, vel subita &

ta & inepta ac supra vires ingesta nutritione extinguantur.

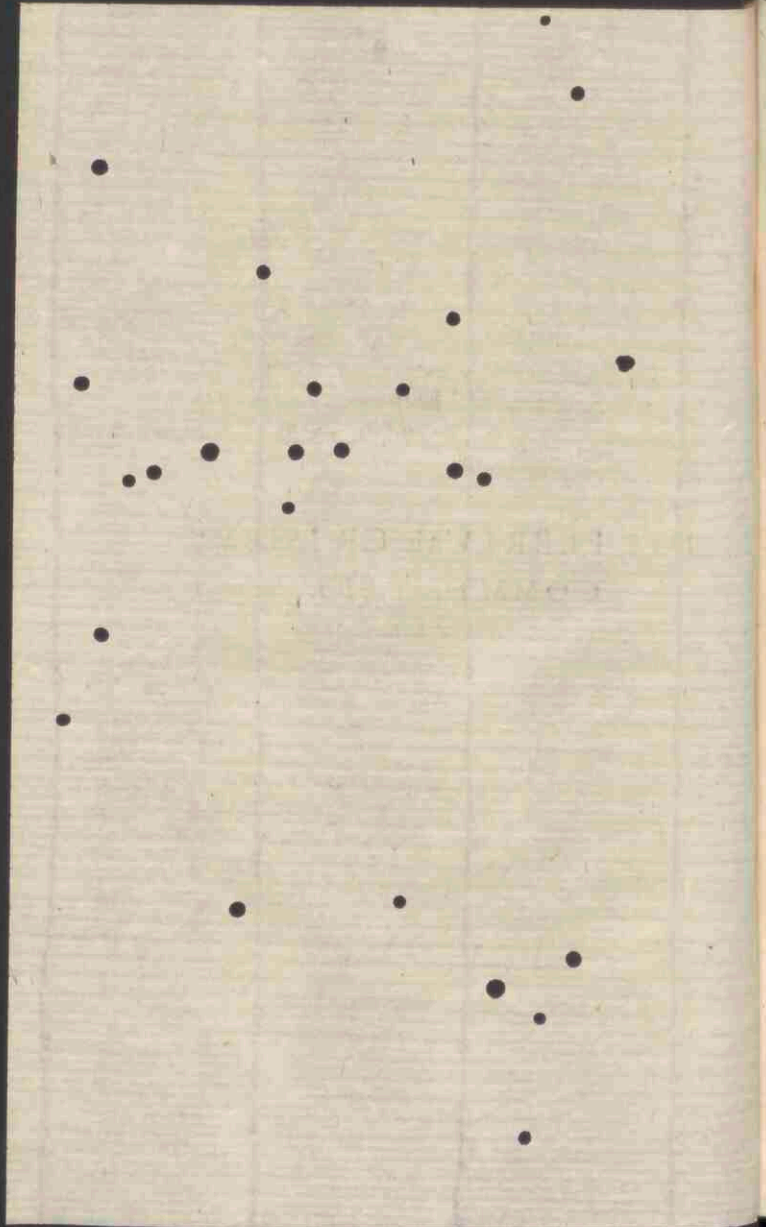
His itaque optimum erit remedium, quòd vires celerrime instauret, vt sunt odores grati & suaues rerum bene olentium, vini maluatici, hippocratici, aceti optimi aquæ rosarum, violarum, cinamomi gariophilorum, imperialis, mosci ambræ caphuræ, & cæterorum eiusmodi, quibus tum nares, tum cor, carpus, & volæ manus illini possunt: quæ etiam ore sumenda erunt, & alia eius generis quæ nutriendi celeritate iuuant, & facile alterantur atque distribuuntur, qualia à Galeno demonstrantur libro de Alimento facult. & cõment. Aphor. 25. lib. 2. Vt sunt vitelli ouorum tremuli: & forbitiones ex consumptis & colo traiectis carnibus gallinæ, pulli gallinacei, capi perdicis, turturis, phasianorum, pipionum & ex earundem auium carne, & veruecina in gelatinam redacta additis pulueribus, cinamomi, macis, croci, nec nõ modico vini generosi in gelatinam redacta ægrotantium collapsas vires reparabimus. Sic etiam ex supradictis, tum carnibus, tum pulueribus, conferuis cardiacis & gémis preciosis in supradictis aquis immerfis & natantibus destillationes vòlgò restaurantes dictas conficiemus & ad hanc syncopes causam submouendam & ad ipsos ægros quam celerrime & congruentissime reficiendos accommodatissimas: quod facilius sit refici potu, quàm cibo.

• Postea verò solidiore ubi opus fuerit nutritione ad analepticen artis partem, quæ conualescentes & à morbo elapsos reparat, paulatim augendo conuertemus, vt ægrum sedatis symptomatibus & elapsis omnibus morbi temporibus, ad pristinum vitæ statum, Dei summi beneficio, restituiamus: cuius prouidentia vt res omnes hominum, ita corpora gubernatur, eorumque sanandorum remedia ægris mortalibus suppeditantur.

• *Primi Commentarii finis.*

DE

DE FEBRIUM CRISIS,
COMMENTARIUS
ALTER.

DE FEBRIVM CRISIBVS.

Quamquam difficilis & obscura sit de Crisi tractatio: tamen quia hæc proprie ad febres, & maxime acutas pertinet: necessario hanc cum febrium curatione coniungere operæ precium duximus, nequid operi defuturum videretur. Proinde mihi huius disputationis series constituenda venit, vt primum appellatione Criseos cognita, distinctaque homonymia, de eius diuersis formis dicatur. Deinde optima & laudabilis crisis constituitur omnibus suis dotibus & circumstantiis instructa. Postremò quibus ea signis præcognoscatur & præsens percipiatur,

Criseos appellatio à plebeiis hominibus nata est, qui cum amicos, quos inuisebant grauissime torqueri & vehementer perturbari viderent, natura in ipsius morbi depulsione incumbente, ac proinde de vita periclitari, vt rei qui in iudicio versantur, factum est vt id quod naturæ sponte accidebat, crisin appellarent, & postea medici suum fecerint.

Crisis autem apud veteres medicos non simpliciter, sed homonymos dicitur. Nam interdum pro qualibet cuiusque morbi solutione sumitur, siue is excretionem aliqua insigni, siue abscessu, siue coctione, aut metastasei, vel quavis alia ratione solueretur. Alias pro ipsa perturbatione criticam excretionem vel abscessum antecedente: nonnunquam pro in-

signi vacuatione: postremo pro ipsa morbi subita mutatione à natura facta, quæ si ad ægri salutem referatur, optima: ei proxima quæ ad melius, ceteræ quæ ad deterius, vel ad interitum tendunt, malæ iudicantur: sed tantò deteriores, quantò magis à bona, & laudabili crisi recesserint.

Duo genera optimæ crisis.

At quæ bona, fida & perfecta crisis habetur, duplici genere constat, vno quidem per insignem euacuationem: altero per abscessum. Pioris generis species sunt hæmorrhagia, sudores, vomitus, deiectiones, siue per vrinas siue per aluum, & sputa. Posterioris parotides, abscessus in articulos, & ceteras partes corporis à natura effectas ad suscipienda partium nobilium excrementa, quod genus priori dignitate cedit.

Causæ

Vtriusque causa efficiens est natura calore nativo adiuta, quæ à se diligenter subactam materiam morbificam, certis ordinatisque diebus vi & opera expultricis facultatis per locum conuenientem depellit. Vnde Aristoteles eam immutationem vltimo capite lib. 5. Physic. alterationem naturalem appellat, eam verò quæ vi morbi fit, à natura alienam.

Signa

Crisis optimæ & laudabilis nunc constitutæ hæc sunt dotes, primum quidem debet esse cum signis concoctionis coniuncta, deinde die iudice præmonstrari: postremo motus nature antea prænunciatus die critico fieri per locum conuenientem: secus si acciderit, aliquid

quid in ea desiderabitur. Itaque dicendum erit primo loco de signis coctionis, quæ in urinis, sputis, deiectionibus cernuntur: atque his explicatis vniuersa dierum criticorum obseruanda natura: postremo dicendum de signis presentem crism vel futuram indicantibus. Quod si quæ à veteribus diligenter sunt obseruata, ad hæc capita retuleris, vniuersam criseos historiam perspectam habebis.

Signa peptica inter epiphainomena locum habent: quibus naturæ contra morbum victoria, iudicii securitas, & celeritas certissime iudicatur: quemadmodum a peptiis contraria, vt est apud Hippocratem libro 1. Epid. comment. secundo. Coctiones celeritatem iudicii portendunt, securitatẽque salubrem. Cruda verò & incocta, atque in malos abscessus conuersa, aut acrisias aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas. Verum signa coctionis à contrariis hoc nomine distinguntur, quòd illa quocunque tempore apparuerint semper salutem polliceantur modò nulla grauis culpa ab ægro committatur: contraria verò initio morbi, (quòd his definiri solet) nihil mali portendant, sed in vigore & morbi incremento.

At pepticorum signorum duo sunt genera, vnum quidem proprium, alterum commune. Propriũ certissima est nota coctionis morbi, vt sputum morborum thoracicorum, vrinæ eorum quæ sunt in venoso genere, deie-

iectiones eorum quæ in ventriculum & partes vicinas incidunt. Commune etsi eam non habet certam coctionis significationem, tamen non omnino negligi debet: cuiusmodi est vrina in affectibus thoracis, aut alui deiectiones. Ex his enim non possis certò de coctione humoris pleuritidem generantis indicare, quòd interdum accidat, vt vrinis & alui deiectionibus bene habentibus cruda sit pleuritis, eas tamen non esse omnino repudiandas docet Galenus libro de crisi, vt quæ indicent naturæ robur. His positis, de pepticoꝝ signorum generibus singulis breuissime dicendum est sumpto à sputo initio, in quo genere laudabile primum describi debet, tum ea quæ ab eius integritate recedunt.

Sputi laudabilis notas petit Hippocrates à calore consistentia, exernendi modo, doloris leuatione. Sputum enim optimum & perfecte coctum existimat, quod album, læne & æquabile, consistentia medium inter crassum & tenue, quod citò & facile exernitur, eum maxima doloris affligentis thoracem alienatione. Tale proprio nomine Græci πτύελον appellant, sicut quod ab eo recedit πτύμα Latini excreationem. Ergo sputa cruda erūt, quæ alio coloris affecta fuerint quàm albo, vt flaua, rufa, viridia, æruginosa, liuida, atra, varia, quorum quædam etiam maligna existūt: vt quæ æruginosa, liuida, & flaua sincera. Idem iudicium esto de seratione tenui, crassa
viscosa

viscosa, rotunda cum dolore summo excreta, quorū omnium causę à Galeno tum in prognosticis, tum libro de crisibus explicantur.

Alui excremēta notę sunt coctionis & cruditatis morborum in ventriculum & partes vicinas incidentium. Optimum quidē & laudabile coctionis apparentis: reliqua, quę ab eo minus distant debilis coctionis esse dicuntur: quę longius recedunt, multum læsa, vel deprauata. Proposito igitur optimo alui excremento cętera facile intelliguntur illud autem certis quibusdam circumstantiis definitur ab Hippocrate in prognostico explicatis, quę à calore, consistentia, tempore excretionis & quantitate petuntur. Scribit enim optimū excrementum molle seu mediū inter aridum & humidum, coherens, colore subflauū, consueto per sanitatem tempore excretum, & ali mētis sumptis respondens. Quę igitur consistentiam habent diuulsam, vel tenuem & crassam, alieno colore quā suo affectā, albo, croceo, viridi, nigro, vario cruditatem significāt. Quemadmodum & spumosa excretio, stridēs parcior, aut largior. Eorū verò omnium causę à Galeno in crisibus & prognostico explicantur.

Postremum coctionis & cruditatis signum est vrina, quę potissimum in affectibus venosi generis locum habet: in ea multa obseruari debent. Prima humor seu serum ipsam, quo eius essentia constituitur. Deinde contenta.

In sero cernuntur color, consistentię quantitas & odor. Contenta duorum sunt generum, aut enim per vniuersum corpus vrinę funduntur, aut certum in eo locum occupant. Contenta per vniuersum corpus vrinę, fusa, crassas & turbulętas, vrinas reddunt, quarum tria genera statuit Galenus lib. 4. sanitatis tuende. Quę certum locum occupat, ea vel superficie, vel medio vel imo, in superficie cernuntur, spuma, bulla, circulus, colligati adipēs. In encephalate sublinamenta eiusdem plane naturę, cum hypostasi. Hypostasis naturalis alba, leuis, æqualis in conum fastigiata, in quo locum occupat. Et ea quę præter naturam est purulenta, pituitosa, diuisa colore alieno affecta, quorum omnium causa & signa apud Galenum in prognostico & crisisibus, & fidelissime ab Actuario traduntur. His obseruatis, in genere vrina laudabilis est calore sub aureo consistentiã mediocri, & hypostasim albam, leuem & æqualem habens. Quę ab ea discedunt in colore, consistentiã & contentis, aut horum nonnullis, hę vel cruditatem, debilem coctionem, aut longius progressam indicant. Cruditatem quidem insignem, si plurimum absint ab optima vrina: coctionem nonnullam quę ad optime vrinę dotes propius accedunt.

Dies crisi

Sequitur vt de dierum criticorum historia dicatur. Quę vt facilius intelligatur, repetenda est altius disputatio, & ab ipsius naturę
motu

motu inchoanda descriptio. Itaque loco prin-
 cipii statui debet, motus nature esse certos &
 constanti quadam lege & ordine definitos,
 quanquam ea consilii & rationis non est par-
 ticeps vt est apud Aristotelem libro secundo
 physicō, tamen qui ab ea motus procedit, tam
 sunt constantes, vt certo consilio & ratione
 niti videantur. vnde natum est illud Hippo-
 cratis libro de genitura *νόμος ἰσὺ πάντων κρι-
 τήναι* quod est, Omnia lege fiunt. Quod quā
 in cæli & syderum conuersione, quatuor an-
 ni partium vicissitudine, æstu maris recipro-
 cātē facile percipiat, tum maxime in nostri
 corporis admirabili conformatione, incre-
 mento, partu, certo temporis spacio definito,
 nisi quid extrinsecus acciderit, quod naturæ
 motum perturbaret. Atque ea nature constās
 agēdi vis non solum in hisce rebus cernitur,
 verum etiam in morborum acutorum & diu-
 turnorum depulsionibus maxime elucet. In
 quibus quicquid salubriter & cum maximo e-
 gri cōmodo geritur, illud ad constantem na-
 turæ motum referri debet, quam tum ars ipsa
 tum cælum adiuuat. Ars quidem humorem
 peccantem apparando, apparatus blandis me-
 dicamentis tempestiue adinendo, quo velut
 sarcina leuata, in reliqui humoris coctionem
 facilius incumbat. Cælum autem nature opi-
 tulatur, tum solis tum lunę opera. Quorum
 alter in morbis diuturnis imperium obtinet,
 quemadmodum luna in morbis acutis. Ea

enim pro vario habitu & schematismo aërem varie immutat, corpora nostra afficit. Nam à cœlo vltima & nobis finitima, dum singulis mensibus suum orbem perficit cum multis syderibus coiens, vires quos ab illis accipit nobis inpartitur. Vnde varię existunt in aëre & corporib⁹ nostris mutationes quas certis mutationis temporibus accidere à veteribus diligenter obseruatum est: nempe eius cum sole congressu seu interlunio, ipsius in duas partes equali sectione. Nam quę fiunt mutationes, quum vtrinque est gibbosa aut falcata magis obscure sunt. Et quoniam hę insignes in luna mutationes per septimanas fieri consueuerūt, dierum criticorum & septimanarū ex his confatarum supputationem ad motum lunę medici retulerunt.

Septimo enim die ab apparitione dimidiata euadit, deinde elapsis septem diebus plena, nempe decimoquarto die, ac postea decrescens exactis totidem diebus semiplena fit, scilicet vigesimo primo die, postremo emenso pari dierum spacio, cum sole congregitur. Et quoniã duplex motus lunę ab Astrologis tributus est, vnus quidem peragrationsis, alter illustationis, quorum vterque dierum criticorum supputationi, minus videtur esse accõmodus, ex vtriusque coniunctione, ac postea coniuncti, in duas partes, sectione equali bipartiti mensẽ quendam criticum seu medicum confixit Galenus, qui nusquam subsistit, vnde
nata

nata est recentiorum huius mensis reprehensio. Hoc autem in vniversum propositum facilius intelligetur, si de vtroque mense aliquid dicamus. Itaque mensis proprie reuolutionis complectitur, (omnium sententia) viginti septem dies, horas septem, minuta fere quadringenta tria, vel vt quibusdā placet, dies viginti septem, horas octo cōtinet. Cuius hebdomada vna complectitur dies sex & viginti horas. Duę hebdomadę dies tredecim horas sedecim. Tres hebdomadę dies viginti & horas duodecim. Mēsis illustrationis varius est, pro diuerso tempore quo luna cum sole congregitur. Is enim interdum complectitur viginti septem dies, interdum viginti sex, cum duodecim horis (vt Mathematici docent.) Itaque si mensis prior illustrationis cum mēse proprio peragrations coniugetur, nascentur dies quinquaginta quatuor cum octo horis, qui in duas partes æquales diuisi, mensem medium efficiunt, qui viginti septem dies continet, & horas quatuor: vbi verò mensis illuminationis posterior iungitur cum mēse reuolutionis proprie, tum prōdeunt quinquaginta tres dies cum viginti horis. Ex quorum in æquales partes distributione nascitur alter mēsis, medius viginti sex dierum & viginti duarum horarum: cuius quidem mensis singule hebdomadę continēt sex dies cum horis septēdecim & triginta minutis: duę verò, dies tredecim, horas yndecim. Tres hebdomadę dies viginti,

horas quatuor, & triginta minuta. in singulis mēſibus ſunt quaterniones, quorū primus conſtat tribus diebus, horis octodecim, quadragintaquinque minutis. In ſingulis autem hebdomadibus ſunt quaterniones, quorum primus conſtat tribus primis diebus, horis octodecim quadragintaquinque minutis. Secundus ſecundę ſeptimane proprius (quum ſit vere medium, trium ſeptimanarum) accidit, elapſis decem diebus, duabus horis, & quindecim minutis. Tertius verò tertię ſeptimane quaternio dictus, poſt decimum ſextum diem, horas nouēdecim, & quadragintaquinque minuta enumerantur. Secundus, dies decem, horas duas, & quindecim minutas cōtinēt. Tertius dies ſedecim. Si cum priore iungatur horas nouēdecim, quadragintaquinque minuta. Hac ſupputatione Galeni à recentioribus parū probata, quaternionum & ſeptimanarum numerationē minime fieri per dies integros, ſed incompletos aiunt. Et quaterniones eſſe eius diei in quem terminatur. Septimanas verò ad eum diem eſſe referendas in quem terminauerint, ſi quintam horam ſuperauerint. Proinde licet ſeptimana tertia terminetur viceſimo primo die, tamen quia eius horā quintam non ſuperat, non illi tribuenda, ſed viceſimo, quanquam ſecundus quaternio dicatur eſſe diei vñdecimi, cuius horas duas completitur cum aliquot minutis. His itaque poſitis coniunctio & diuiſio ſeptimanarum explicanda

canda venit. Sed in huius mensis constituen-
 di inuentione nimius fuisse, ac præter ratio-
 nem multa tradidisse visus est Galenus, quum
 vel plerunque primi insultus diem nedum ho-
 ram, quibus contemplationibus minutissimis
 Astrologorum deditissimus consequi possit.
 Quare in expultricem noxiorum humorum
 facultatem in ipsorumque ~~ratione~~, & co-
 piam. Necnon in ipsorum morborum morem
 & impetum, denique in additiorem quãdam
 & arcanã rerum sympathiã, hos decretorios
 nature motus, certis quibusdam & statutis die-
 bus esse reiciendos, quam in Astrorum aspe-
 ctus & inflexus, commodius recentiores ple-
 rique iudicauerunt.

Septimanę quę ex quaternionibus cõflan-
 tur alia disiunguntur, quod nullum habeant
 diem communem, qui sit finis vnius, & prin-
 cipium alterius. Cuiusmodi sunt prima & se-
 cunda septimana. Nam septenarius prioris
 finis est: octonarius consequentis princi-
 pium. Quę verò inter se ita affectę sunt, vt
 in communi quodam die priorem finiente &
 posteriorem incipiente copulentur: hæ con-
 iunctę hebdomadę dicuntur. Cuiusmodi
 sunt secunda & tertia septimana, quę vice-
 simo die finiuntur. Nam decimus quartus dies
 antecedentis est finis & consequentis prin-
 cipium, bisque hoc nomine computari so-
 let. Eadem plane ratio in hebdomadis vice-
 simum diem consequentibus: duę enim primę

dirimuntur à se inuicem, reliquæ verò duæ, secunda & tertia coniunguntur.

*Differentia
dierum*

Dies hæc hebdomadas constituentes non sunt vniufmodi, verum quidam horum sunt indices, quidam critici, nonnulli intercidentes se intercalares. Qui omnes generali nomine decretorii dici possunt.

Indices seu contemplabiles dies notantur quaternionibus, mediis quadrangulorum lunæ respondentibus: vt critici proprie appellati sunt, qui quadrangulis singulis lunæ respondent. Indicibus diebus prænunciatur id quod die critico proximo futurum est. Nam si die indice signa coctionis laudabilis apparuerint speranda die critico morbi in salutem subita inclinatio: sin signa lethalia se prodiderint, in contrarium mutatio. Sunt autem indices sex numero, vsque ad diem quadragesimum, scilicet, quartus, vndecimus, decimusseptimus, vicesimusquartus, tricesimusprimus, & tricesimusseptimus, quibus vis magna inest, ad significandum ante diem vicesimum, quo exacto eorum vis aboletur.

Dies critici seu decretorii duorum sunt generum, aut enim proprie & suapte natura tales dicuntur, nempe hi in quibus optima crisis frequenter & plurimum fieri consuevit, qualis ea est, quæ à nobis antea descripta est. nempe tuta, perfecta, manifesta, subita, huiusmodi sunt dies septenarii, sex numero intra quadraginta dies comprehensi. Septimus, decimus

quartus

quatus, vicesimus, vicesimus septimus, tricesimus quartus, & quadragesimus. In quibus parvis non inest: nam priores quidem dignitate & iudicandi facultate reliquos superant. Et quò propius ad quadragesimū accedunt, tantò ad decernendum sunt imbecilliores. Qui post quadragesimū sunt dies, omnes fere languent, coctione potius aut abscessibus, quàm vera crisi morbum finientes. Accidit tamen interdū, crises fieri per excretiones, quæ quoniam paulatim fiunt, nec magnā habent violentiam, & dies tres quatuorue occupant: idcirco simpliciter scripsit Hippocrates, crisin nonnunquam die sexagesimo fieri, & ceteris diebus sequentibus, sed circa hos dies supradictos. Scribit tamen Galenus libro primo de crisis capite ultimo, interdum subitas mutationes in istis diebus accidere, vt confirmatur Deonactidis historia libro primo Epid. commentario tertio. Itaque à die quadragesimo non amplius, quaternarii nec septenarii numerantur, sed vicenarii dies ad centesimum, quo elapso redit supputatio ad septenarios mensium & annorum.

Alterum genus dierum decretoriorum est intercidentium in quos crisis incidit, propter morbi vehementiam, ægri, aut assidentium erratum, neque per se, aut facultate aliqua celesti ad indicandos morbos valent, vt sunt tertius, quintus, sextus, octauus, nonus, decimus, tridecimus, decimus octauus, vigesimus pri-

mus, tricesimus. Verum hi dies intercidentes potissimum incidunt in priores septimanas, in quibus nondum est remissa morbi magnitudo transferendæ in eos crisis causa.

Horum autem antea descriptorum dierum comparatio non ab obscuro agritudinis tempore, sed manifesto inchoanda est. Nam etsi morbum quædam symptomata antecedunt, vigiliæ, dolor capitis, cibi fastidium, torius corporis grauitas, sensus lassitudinis, ab his tamen non est incipienda criticorum dierum iuppulatio, neque ab ipso ægri decubitu: quod nonnulli propter corporis mollitiem ante morbum decumbant: quum hæc non præsentem morbum, sed futurum indicent. Alii vero longius progresso morbo. Itaque tum certa erit ratio supputationis ab eo tempore, quo morbus ipse suis se certis symptomatibus prodidit, ut neque ægrum, neque cæteros fallere possit. Accidit tamen ut neglecto eo tempore partus ratio habetur. Scribit enim Hippocrates libro tertio prognosticôn, dies criticos in febris partum sequentibus, non ab ipsa febre, sed à partu esse numerandos, quod in vxore Hepocratis confirmatû est in primo Epidimiôn, quæ à partu febre correpta, indicata est die critico ab ipso partu numerato: quanquam eodem libro Dromeadis vxor neglecto tempore liberata est die critico ab ipsa febre.

Reliquum est ut futuram optimam crifim

non rudi coniectura, sed certo iudicio præcognoscamus. Præcognoscitur citò, vel tarde futura crisis, iisdem modis quibus & status. Optimum enim prænotationis principium, quod & futuri vigoris. Primum igitur natura ægri spectanda est, anni tempora, atque ætas ægri, tēperatura, victus ratio, accessionū circuitus, signa epiphainomena. Si enim morbus biliofus fuerit, & constitutio morbi brevis erit, status proximus & crisis, quæ in statum incidit. Contra ubi morbus melancholicus vel pituitosus fuerit. Anni tempora, & constitutiones morborum breues, statum proxime futurum & crisis indicant. Nam febres acutæ in calidis temporibus celerrime mouentur, contra in contrariis temporibus. Idem dicendum de accessionibus. Nam si posteriores multò anteuertent, vehementiores & diuturniores fuerint, morbum increfcere ostendunt, & celeriter ad suum statū tendere. Non minorem vim habent signa quæ in sputis, deiectionibus & vrinis cernuntur. Cocta enim celeritatem iudicii, cruda criseos perturbationem ostendunt.

Imminentis verò seu præsentis iudicii signa sumuntur ex coctionibus apparentibus in vrinis & cæteris excrementis. Deinde ex criseos in quaternione præmonstratione, tertio ex specie morbi & more. Postremò si excretio speciei morbi respondeat: ad quæ signa

erissima referri possunt, quæ duorum sunt generum. Quædam enim signa sunt tantum quæ futuram excretionem indicant. Alia signa & causæ, vt vomitus, sudores, hæmorrhagia: de quibus postea dicendum est.

Profluuium sanguinis e naribus ostendunt dolor capitis, pulsus tenuissimus cum magno calore coniunctus, oculorû obtusiones siue caligines, splendores, lachrymę inuitæ, malarum, oculorum & narium rubor, venarum temporum pulsatio, palpitatio nonnulla, aut pruritus in naribus, præcordiorum tensio sine dolore, difficultas anhelitus, ætas adolescentiæ, ver, æstas, regio calida, aut temperata, consuetudo.

Sudores prænuntiant alui vel vrinæ suppressio, rigor in febribus superueniens, delirium, partes omnes corporis calidiores, & rubicundiores, pulsus vndosus & mollis, qualis etiam sudorẽ accessioni intermittentium succedentem prænuntiat.

Vomitionem criticam ostendunt, capitis dolor maxime mordax, vertigo oculorum & tenebræ his obiectæ, cordis morsus & anxietas, labri inferioris motus, pulsus durus & plerumque inæqualis, multum ac tenue sputum per os defluens, rigor inuadens cum partium infra præcordia positarum refrigeratione, ætas florens, natura, vitæ conditio, ac victus ratio biliosa,

Eam verò crīsim, quæ fit per aluum, aut vrinās, nulla signa propria ostēdunt, sed solum quum defunt signa, aut vomitus, aut reliquorum signorum causæ: tum speranda est crīsis per has vias, de quibus & eorum signorū causis apud Hippocratem in prognostico. & Galenus eodem, & in libro tertio de diebus decretorijs amplissime disseritur. Eadem de crīsi per sputum dici possunt, vt libro primo ad Glauconem monstrat Galenus.

Hæ verò crīses siue excretionē minime salutares esse possunt, nisi habeant omnes suas notas, communes & proprias. Commune earum sunt, cum signis cōcoctionis quarto die præmonstratis, & die critico coniunctis, eruptio subita antecedente vehementi perturbatione, tolerandi facilitas, omnium symptomatum, (quibus antea æger grauissime torquebatur) remissio, pulsus melior, & color, naturæ robur. Quæ secus sese habent, in his aliquid desideratur, & imperfecte & male crīses iudicandæ. Proprie vnicuique notæ explicantur ab Hippocrate in prognosticis, vt sudor qui ex vniuerso corpore manat, non frigidus, sed calidus, non stillatim, sed confertim, & cetera quæ hoc capite describitur. In his autem excretionibus molēdis natura interdum delinquit, quod accidit, cum humorem peccantem non vacuat, aut si vacuat imperfecte illud fit, vel propter humoris contumaciam,

vel vias impeditas, vel naturę imbecillitatem. Illud etiam naturę peccatum est, quando nimio impetu in materię morbificę depulsionem incumbit, ita vt seipsam sistere nequeat, sed manu medici auxiliatrice indigeat. Postremò quando suscepta excretio non fit per locum conuenientem: in quo etiam multis modis delinquitur, vno quidem modo, si excretio speciei morbi non conueniat, vt peripneumonię hæmorrhagia: alio modo si filamentorum cœctitudo non seruetur, vt in hepatis inflammatione, si sanguis erumpat per narem sinistram. Deinde si motus humoris in partes principes feratur. Quartò, quando per partes liberum emissarium non habentes humores feruntur: vt in inflammatione hepatis, si in spatiũ quod est intestina & peritonęum humores recipiantur. Additur & postremus quidam modus à quibusdam, quum per partes à prima conformatione vel morbo imbecilles humor depellitur.

*Crisis per
abscessum.*

Postremum genus criseos per abscessum fit cuius signa apud Hippocratem in prognostico, & Galenum de crisi- bus tertio explicantur. Huius duo genera Galenus constituit ex Hippocrate libro primo Epid. comment. secundo, sectione octaua, vnum κατ' ἐξου, id est per emissionem: alterum κατ' ἀποθεσιν, id est per repositionem. Postremum genus longis potissimum conuenit, quòd si multum
à parte

à parte affecta distet, & partes ignobiles occupet bonum censetur: quod verò in partes supernas decumbit malum. De vtroque multè extant præceptiones libro sexto Epid. & in Aphorismis in quibus semper videndum est, an filamentorum rectitudo seruetur. Qui enim fiunt non obseruato ductu recto filamentorum omnes suspecti sunt: vt amplissime disputatur à Galeno comment. secundo in 6. Epid.

Reliquum est caput vnum huius dialogismi, vt intelligatur crisis quæ multos dies occupat, cui tandem diei sit propria, quod facile obseruatur in his morbis qui paulatim & improprie soluuntur, vt sexagesimo, octogesimo, centesimo: vt si in his fiant excretiones, quemadmodum scribit Galenus in Decretoriis, quæ plures dies occupent, hæ ad vicenos dies sunt referendæ, quòd nullos habeant dies decretorios, in quos incidere possint. At in morbis acutis difficilior est obseruatio, quòd dies decretoriū veri multos habeant dies intercalares, ad quos etiam pertinere crises antea ostensum est: verū vt de hac re facilius decidatur adhibenda sunt in consilium accessionis principium, cum signis concoctionis coniunctum: deinde principium criseos: tertio perfecta febris solutio. Hæc enim tria si in eundem diem inciderint, huic crisis tribuenda est. Quod si die sexto aut

cessio inceperit, quæ tamen die septimo ter-
 minetur, tempus iudicii spectandum est, si e-
 nim toto die septimo maior pars fuerit, quã
 die sexto, septimo assignanda crisis erit. V-
 bi vero contingit iudicii tempus, equaliter in
 diem sextum & septimum incidere, ita vt tres
 nocte ante commemorate, non magis sexto
 quàm septimo conueniat, tum videndum an
 die quarto antecesserit criseos significatio, ex
 ea enim intellegetur crism pertinere ad se-
 ptimum. Quod si nulla significatio anteces-
 serit, accessiones ipsa spectandæ sunt & die-
 rum natura: nam si morbus paribus mouea-
 tur, sexto die potius quàm septimo fiet: quem
 admodum si imparibus die septimo, non sex-
 to attribuendum erit. Nam quibus febribus
 exacerbationes paribus diebus fiunt, iisdem iu-
 dicatio in imparibus accidit: quemadmodum
 ab Hippocrate traditur primo Epidim. Quod
 si iudicatio ipsa fiat extra præscriptos dies, re-
 cidiuas fore significat, easque sane perniciosas
 vt est apud Galenum de popularibus morbis
 libro primo. Itaque horum dierum vim & pote-
 statem cum naturæ ordine, consensu quo-
 dam tacito conuenire oportuit. Nam cum
 natura morborum medicatrix, corporis cui
 præest curam, ac summam habeat rationem,
 propriis ac ordinatis motibus (nequid casu &
 fortuito in rerum natura fieri dicatur) noxios
 humores tanquã effectrices morborum cau-
 sas

fas expellere tentat, quod proportionibus
 quibusdam definitis & periodis ordinatis, vt
 quaternariis & septenariis præstat, in saluta-
 ribus quidem potissimū morbis, quemadmo-
 dum in periculosis & lethalibus affectibus hi
 naturæ motus aliis diebus, nempe intercala-
 ribus euenire consueuerunt, vt sexto, cuius
 naturam crudeli tyranno assimilauit Gale-
 nus primo & tertio de diebus decretoriis ca-
 pite quarto. Et hac longa in morbis expe-
 rientia didicerunt prisca sapientes, septenario
 numero tantam in se potestatem atque di-
 gnitatem, vt eo cuncta pene in natura gigni,
 confici atque adimpleri videantur: vnde ab il-
 lis non immeritò, plenus atque perfectus ha-
 bitus est. Quæ causa est, cur decretorios dies
 faustos & salutare per septenarium recurre-
 re cernamus, vt ex libro Epidimiôn, & de se-
 ptimestri partu apertissime colligi potest. Cõ-
 tra verò, quæ sexto, nono, duodecimo & aliis
 intercalariis accidunt crises, vel imperfe-
 ctæ, plerunque vel exitiales esse solent. Qua-
 re quum recto cum iudicio hæc obseruaueri-
 mus & iisce diebus aduersus morbum, natu-
 ræ motus rite fieri cognouerimus, tum de-
 mum nobis inspicienda est morbi species, ma-
 gnitudo, & eius *κωνεία*, quemadmodum
 & hominis naturæ eiusque vires, quasi ex his
 non solum curandi, sed etiam de futuro mor-
 bi euentu præfagiendi omnis ratio pendeat:

vt si ægri ætas sit florens viribusque is abūdet,
 morbus autem neque grauis sit, neque pernicio-
 sū, neque pestilens, sed coctus & mitis,
 tunc hisce diebus crīsimis speranda salus. Cō-
 tra verò, vbi morbus fuerit grauis, pernicio-
 sū ac pestilens, crudus, contumax, ac diffici-
 lis, naturę vires admodū imbecillæ, ætas seni-
 lis, tum grauitate ac summopere egrum pericli-
 tari vel etiā ipsum moriturū ipsissimis diebus
 aut ante vel paulò post, non temere iudica-
 bimus prout signa magis ac magis ad salutem
 vel ad perniciem vergere videbuntur. Horum
 alia cum sint coctionis quæ *ωπικία* & cru-
 ditatis, quæ *ωμά*, καὶ ἀπερτα dicuntur, alia
 sint instantis crīseos crīsimā vocata. Alia verò
 salutis aut mortis præsentaneæ sint certissi-
 mę notę, vt futuram crīsim recte præcogno-
 scamus ad coctionis & cruditatis signa maxi-
 metum ad ipsa decretoria spectandum no-
 bis erit, quòd ab aliis omnibus præfagiendī
 ratio peti debeat. Quemadmodum illa pro
 varia morborum, atque partium quibus insi-
 dent natura, ab vrinis, alui excrementis, atque
 sputis petere oportet. De quibus supra quum
 sit abunde dictum, hic huius dialogismi finis
 esto. Quod hæc ad ipsius crīsis, & dierum cri-
 ticorum cognitionem consequendam & ad
 ipsi medico officium præstandum sufficiant,
 tum vt de ægri salute, aut morte quid futu-
 rum sit præfagire tutò possit, tum vt pro recta
 metho-

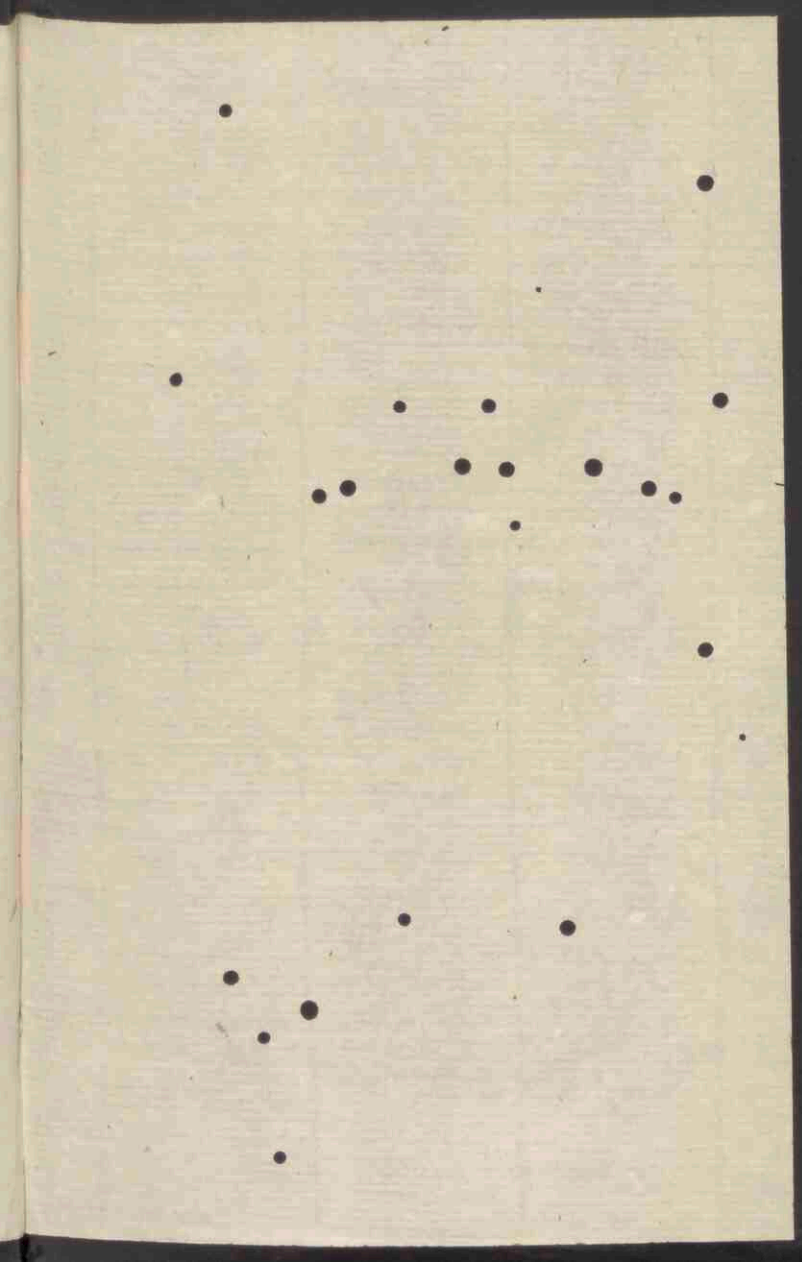
methodo ægros in his diebus, circa victum
 & medicamenta tractant: vel etiam post cri-
 sim suum munus adimplere. Quæ si indeficiens
 & perfecta fuerit, tum neque mouere, neque
 innouare quicquam siue medicamentis siue
 aliter irritando, sed sinere oportet. Hoc autem
 contingit si fiat per euacuationem inferio-
 rem, & non per abscessus, si humor abundans
 & noxius euacuetur, si recto tramite fiat, si fa-
 cile toleretur, fiatque in die iudicatorio cum
 signis coctionis. Quod si contra eueniat, sit-
 que crisis imperfecta & deficiens, id quod de-
 ficit adiungere oportet, & malorum humo-
 rum reliquias, quas necessarium est, tempore
 putrescere, & ita febres accendere, ob quam
 causam, ne scilicet recidiuas adferant, eos et-
 iam euacuare conuenit quò omnem mali e-
 uentus causam abscindamus, & egrum ad pri-
 stinam sanitatem, summo Dei beneficio &
 & numine, (cuius sane verius quàm Naturæ
 sumus $\epsilon\omega\sigma\delta\rho\eta\varsigma\ \eta\pi\epsilon\varsigma$ vel $\chi\epsilon\iota\pi\epsilon\varsigma$, vt Hippocra-
 teo verbo utar) reuocemus.

C O M M E N T A R I I D E
 februm crisis
 finis.

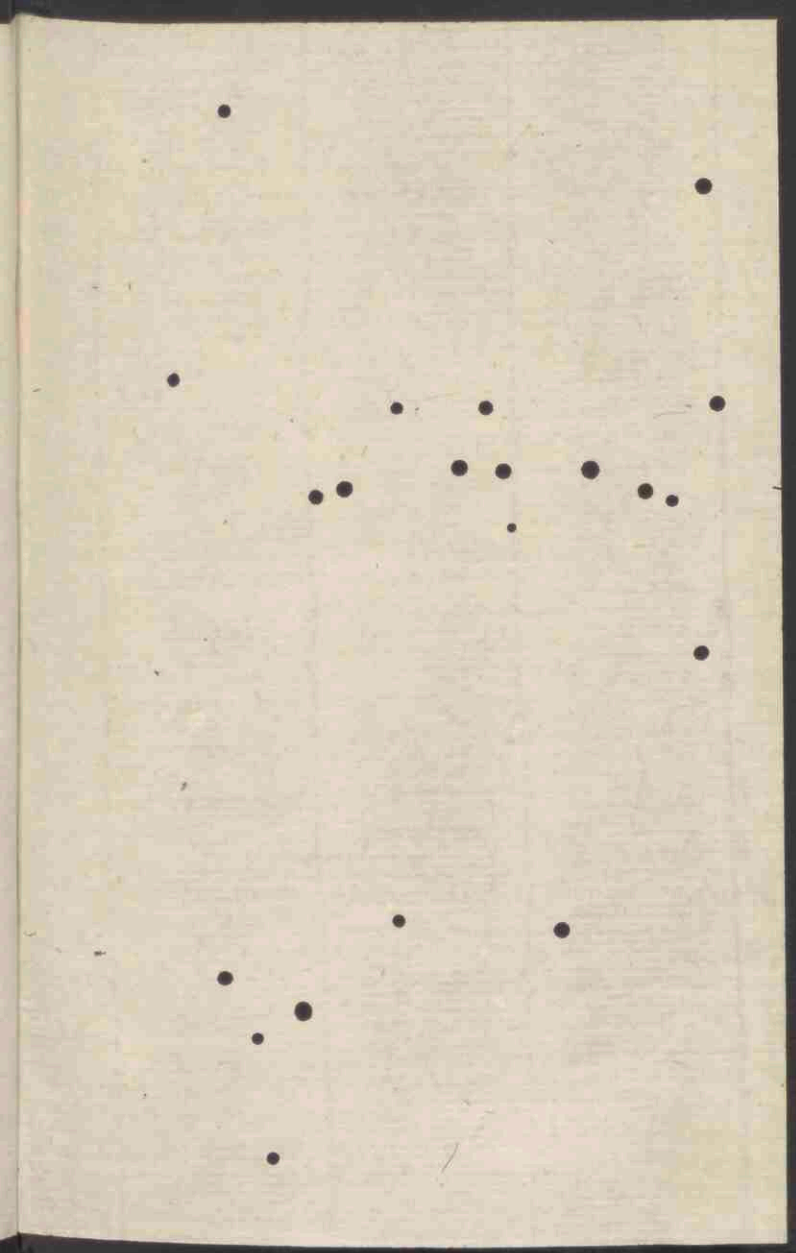
Errata sic corrige.

pag. 4. patrous, lege putrens. 6. enerremate,
encoremate. 14. negatis, neglectis. ibid.
expresse, expressa. 17. vnum, vinum. 19.
nulla, multa. 20. sumnum, somnum. 21.
parandis, parandus. 23. sufficiēt, sufficien-
ti. 26. cognita, cognitis. 37. ferulentus,
faculētus. 41. hepate, hepar. 46. liberalis,
liberatis. ibid. apparebūt, apparabunt. 54.
syrupi, syrupus. 57. symptomata, sympto-
ma. 59. iudicium, indicium. 63. tenuenda,
tenuanda. 72. læne, læue.

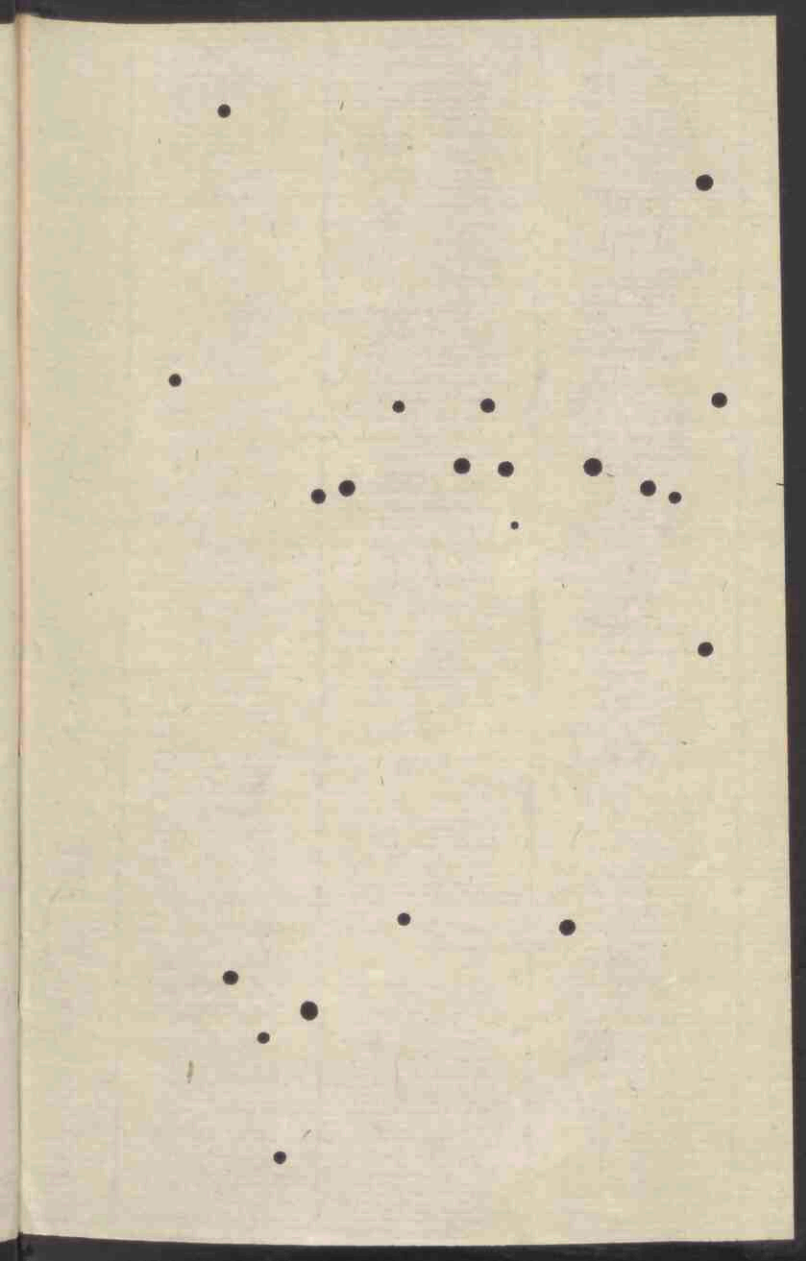

A 1357074

OCN 68456512

